

Helyzetkép a magyarországi energiaszegénységről

ELOSZTÓ PROJEKT

Helyzetkép a magyarországi energiaszegénységről

ELOSZTÓ PROJEKT
2019-2020

A Civitates Alap által támogatott Elosztó Projektben konzorciumot alkotó öt civil szervezet:

- Nonprofit Szektor Analízis Egyesület (NOSZA)
- Habitat for Humanity Magyarország
- Esély Labor Egyesület
- Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata (Kötháló)
- Magyar Női Érdekvédelem Szövetség (Női Érdek)

Szerkesztette: Feldmár Nóra

Szerzők: Feldmár Nóra, Kiss Csaba, Betlen Anna, Sáfrány Réka, Bajomi Anna Zsófia

Lektorok: Bajomi Anna Zsófia, Jász Krisztina

Közreműködött: Kovács Tamás György, F.Nagy Zsuzsanna, Kulinyi Márton

Infografikák: Feldmár Nóra

Grafika: Thury Lili

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	1
Az energiaszegénység jelentése és mérése	5
Nemzetközi összehasonlítás	9
Háztartások energiafelhasználása és energiaárak	11
Szilárd tüzelés	14
Lakossági szénfelhasználás	16
Fűtőérték és hatékonyság	17
Lakásminőség és energiahatékonyság	19
Energetikai felújítások	22
Az energia megfizethetősége	25
Hátralékosság	28
Környezet és egészség	30
Klímacélok	30
Légszennyezés	32
Egészségügyi kockázatok	33
Szélsőséges esetek	34
Nők és (energia)szegénység	35
Nők a magyarországi statisztikákban	36
Az energiahasználat nemenként eltérő jellemzői	37

Szabályozás

	39
Lakossági energia	39
Lakóépületek energetikai jellemzői	41
Felújítások	42
Fűtőberendezések	42
Tűzifa	43
Légszennyezés	44

Támogatások

	46
A szociális ellátórendszer szerepe	46
Energiafogyasztáshoz és -hatékonysághoz kapcsolódó támogatások	48
Lakossági energetikai felújítási programok	50
Európai uniós források	52

Nemzetközi és hazai jó gyakorlatok

	54
Spanyolország	54
Bulgária	55
Anglia I.	57
Anglia II.	58
Belgium	59
Magyarországi jó példák	61

Javaslatok

	66
Az Elosztó Projekt által javasolt intézkedések	68

Bevezető

Az Elosztó projekt a Civitates Alap finanszírozásában 2019 tavaszától 2020 novemberéig zajlott. A koalíciót alkotó öt civil szervezet munkája az energiaszegénység számos aspektusát lefedi. A konzorciumot vezető **NOSZA** Egyesület a jogi háttérét jeleníti meg, a **Habitat** for Humanity Magyarország a lakhatási elemeit, a **Női Érdek** (Magyar Női Érdekvédelem Szövetség) a nők ilyen szempontú kitétségét, a **Kötháló** (Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata) a környezetre gyakorolt hatások kapcsán helyezi fókuszba a jelenségek körét, míg az **Esély Labor** Egyesület a szegénységi, kirekesztődési folyamatok szemüvegén keresztül közelít a témához. A projekt meglehetősen sokrétű lett, hiszen a közel másfél év alatt:

- honlapot hoztunk létre Elosztó Projekt (elosztoprojekt.hu) címen, az energiaszegénységhez kapcsolódó témák bemutatására infografikákkal, háttéranyagokkal, és a munkánkat bemutató hírekkel;
- terepen átfogó empirikus kutatást végeztünk;
- ehhez kapcsolódóan az érintett faluban közösségi beszélgetéseken alapuló települési energiaszegénységi stratégiát alkottunk;
- energiaszegénységet mérséklő gyakorlati beavatkozásokkal éltünk: nyílászárók szigetelése (nútba illesztett szilikontömítéssel), tetők hőszigetelése, új kémények és cserépkályhák építése;
- a Sajó völgyében lakossági használatra elérhető szén minőségi vizsgálatát végeztünk el;
- nemzetközi és hazai konferenciát, fórumokat és műhelymunkákat szerveztünk.

A projekt keretében végzett kutatások eredményeit és a megszerzett terepi tapasztalatokat jelen tanulmányban és további négy témavizsgálatban publikáltuk (Elosztó Tanulmányok):

- Betlen Anna, Jász Krisztina, Sáfrány Réka: Szegénység, energiaszegénység, nők
 - a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség és az Esély Labor Egyesület tagjainak tollából, reflexióval a terepen lezajlott tevékenységekre is;
 - A szabályozási kérdések tárgyalását követően azon társadalmi csoport helyzetét vesszük górcső alá, amely szegénységi kockázata folyamatosan nőtt az elmúlt évtizedek elhibázott társadalompolitikájának következtében. A következő írás éppen ezért az energiaszegénységi szempontból is sérülékeny társadalmi csoportok szempontjából a nők helyzetét taglalja részletesebben. Úgy látjuk, hogy energiaszegénységi és – úgy általában – szegénységi és osztálytársadalmi vetületben is méltatlanul kevés szó esik a magyarországi nők egyre romló helyzetéről.

- Az Ág faluban zajló terepmunka és stratégia készítéséről készült dokumentumok az Esély Labor Egyesület megvilágításában
 - Jász Krisztina, Kulinyi Márton: Ág település energiaszegénységi stratégia
 - A projekt keretében elkészült és - a mellékletek között található - műszaki tanulmány, valamint a települési energiaszegénységi stratégia helyzetfeltárása nyújt átfogó képet a településről, továbbá a jövőbeni beavatkozási lehetőségekről
 - Jász Krisztina: Tágabb kontextus: a Dél-Dunántúli Régió társadalmi, gazdasági és energetikai jellemzői
 - A helyi folyamatokra való átfogóbb rálátás érdekében a stratégiát kiegészítő vizsgálat segít értelmezni, tágabb kontextusba elhelyezni Ág helyzetét és a lokális társadalom jellemzőit.
 - Radev Gergő: Építészeti, műszaki javaslat Ág település energiaszegénységi stratégiájához kapcsolódóan
 - a faluban lévő jövőbeni beavatkozási lehetőségeket összefogó műszaki tanulmány - egy, a falut régóta ismerő - építész szakember szerzőnek köszönhetően (külön dokumentumként is elérhető)
 - Az Ágra készült műszaki tanulmány arra is jó példaként szolgál, hogy felelősen gondolkodó fejlesztőként csak egy ilyen típusú dokumentum elkészülte után

érdemes településfejlesztési stratégiai irányokat kidolgozni. Műszaki helyzetfeltárás nélkül szakmaiatlan és kockázatokat hordozó vállalkozás bármilyen, energiaszegénységet is érintő beavatkozás.

- F. Nagy Zsuzsanna: Belefulladunk a melegbe?
 - A Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata által végzett kutatáshoz és az érdekvédelmi munkájukhoz kapcsolódó összefoglaló tanulmány.
 - A Dél-Dunántúlon, mint egykori szén és urán „régióban” is, markáns környezeti, gazdasági és társadalmi következményei vannak a múltnak, az Észak-Magyarországi régió jelene azonban még ennél is súlyosabb. A miskolci központtal működő Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata (KÖTHÁLÓ) munkatársai tanulmányukban összefoglalják az 55 települést érintő empirikus kutatásuk eredményeit, ami egyfajta láttelepe is a legváltóságosabb helyzetben lévő egykori nehézipari régiók társadalmának. A tanulmányt olvasva betekintést kapunk a Sajó-völgyben zajló érdekvédelmi munkájukba, amely fókuszában a lignit áll, és annak szociális segítézésben való használatának anomáliái.
 - A kutatási és a Sajó-völgyet érintő helyzetkép és a probléma mérséklését elősegíteni hivatott javaslatok után érdemes azt számba venni, hogy milyen megfontolandó jó gyakorlatok léteznek már Európa más térségeiben.
- Kiss Csaba: Az energiaszegénységgel kapcsolatos jogi szabályozások Magyarországon
 - A NOSZA Egyesület vezetőjének az energiaszegénység tárgykörébe tartozó szabályozási elemek áttekintéséről szóló munkája.
 - Az általános helyzetképet követően a NOSZA Egyesület szakértője az energiaszegénység tárgykörébe tartozó szabályozási elemeket tekinti át hat altéma mentén: ezek az épületenergetika, a kályhákra, tüzelőberendezésekre vonatkozó előírások, a kéményseprés terén a közelmúltban bekövetkezett változások, a fűtés környezetre gyakorolt hatása, a - szegénységben élő embereket különösen érintő - tűzifa szabályozás, és végül a rezsicsökkentés megjelenése az energiapolitikában.

Az itt bemutatott energiaszegénységi helyzetképpel a hazai folyamatokat meghatározó tényezőket, a szabályozási környezetet és az energiaszegénység társadalmi következményeit foglaljuk össze.

Jelen tanulmány az [Elosztoprojekt.hu](https://elosztoprojekt.hu) honlapon elérhető téma bemutatások és a Habitat for Humanity Magyarország 2020-ban megjelent „Éves lakhatási jelentés” Energiaszegénység¹ fejezetén alapul. Továbbá nemzetközi és hazai jó gyakorlatokra is szeretnénk felhívni a figyelmet, végül pedig javaslatokat fogalmazunk meg uniós és helyi szinten a probléma érdemibb kezelésének elősegítése céljából.

Bízunk benne, hogy munkánkkal és ezen tanulmánnyal civil oldalról is segíteni tudjuk a témához kapcsolódó hazai szakmai diskurzust.

¹ <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2020/energiaszegenyseg/>

Az energiaszegénység jelentése és mérése

Mindennapi életünk alapvető feltétele az otthonunkban felhasznált energia: ez biztosítja a világítást, a fűtést, a főzést, valamint számos berendezés és használati tárgy működését. Aki nem engedheti meg magának, hogy elegendő energiához jusson, hátrányt szenved az élet egyéb területein.

Egy háztartást akkor nevezünk energiaszegénynek, ha az nem képes megfizetni a fűtés vagy más, alapvető energiaszolgáltatások olyan szintjét, amely a tisztességes életminőséghez szükséges.

A szegényebb háztartásokban élők nem csak kevesebb pénzből kell, hogy fedezzék energiaköltségeiket, hanem tipikusan rosszabb állapotú, több energiát igénylő ingatlanokban laknak, és nincs megfelelő anyagi háttérük, hogy ezen változtassanak. Ezért az energiaszegénység ördögi körének megtöréséhez külső támogatásra van szükség.

Az energiaszegénység tehát egy összetett jelenség, melynek számos tényezője és hatása van, az energiahatékonyságtól kezdve az állami támogatások rendszerén keresztül az egészségügyi kockázatokig. Legfőbb befolyásoló tényezői a háztartások jövedelme, az energiahordozók ára, valamint a lakások típusa, állapota, felszereltsége és energiahatékonysági jellemzői. Negatív következményei közül pedig az egészségügyi problémákat, a romló iskolai és munkahelyi teljesítményt, az energiaköltségekkel kapcsolatos stresszhatást és a társadalmi elszigetelődést szokták a leggyakrabban említeni.

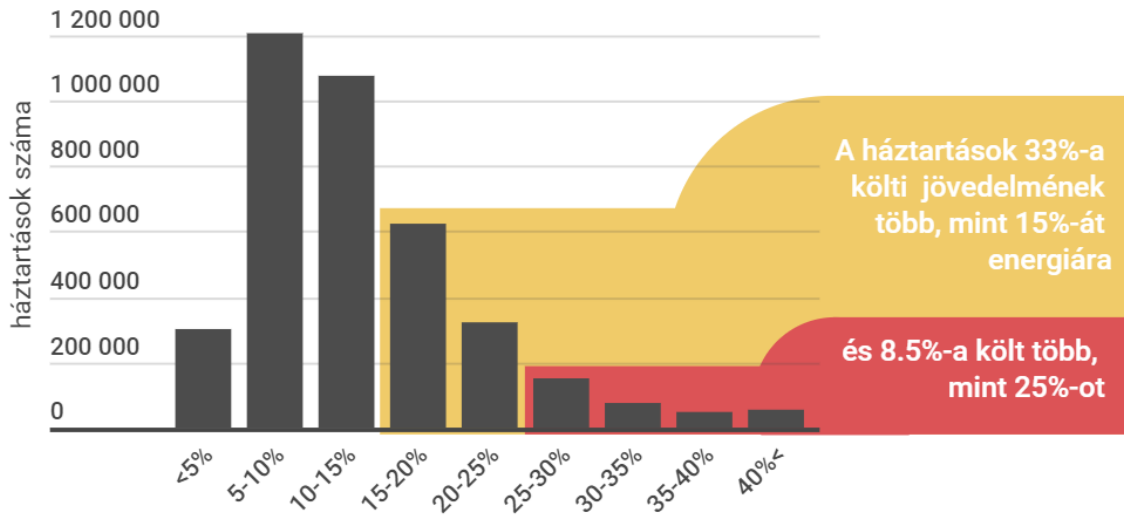

▲ Az energiaszegénység tényezői

Magyarországon jelenleg nincs hivatalos definíciója és mérőszáma az energiaszegénységnek. Mivel a különböző országok adottságai és az elérhető adatok is nagyon eltérőek, az Európai Unió arra ösztönzi a tagállamokat, hogy helyi szinten határozzák meg és mérijék ezt a jelenséget. Az energiaszegénységgel kapcsolatos ambíciókat a Nemzeti Energia- és Klímatervben (NEKT) kell feltüntetni, azonban jelenleg a magyarországi NEKT-ben nem szerepelnek konkrét vállalások ezzel kapcsolatban.²

Ahhoz, hogy képet kapjunk arról, mennyire megterhelő a háztartások számára az energiaköltségeik fedezése, a nettó jövedelem és az energiakiadások arányszámát érdemes vizsgálni. A legtöbb háztartás Magyarországon jövedelmének 10-15%-át költi energiára - az országos mediánérték kb. 12%.

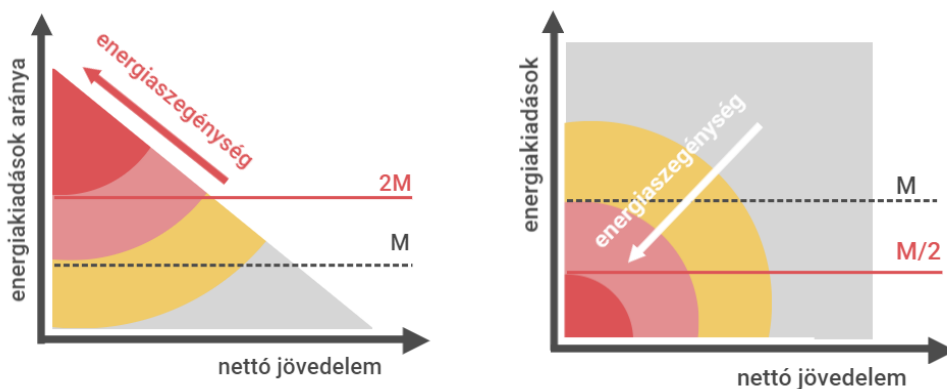
² [MTVSZ, 2020.](#)

▲ Az energiakiadások és a nettó jövedelem arányának megoszlása az összes háztartás között

Forrás: saját számítás³

Az energiaszegénység egyik leggyakrabban használt mérőszáma a 2M indikátor. E szerint azon háztartások számítanak energiaszegénynek, akik jövedelmük nagyobb arányát költik energiakiadásokra, mint a teljes népesség körében megfigyelt mediánérték (M) kétszerese. Ez Magyarországon 2015-ben a háztartások 10,5%-át jelentette, azaz ennyien költötték jövedelmük több mint 24%-át energiakiadásokra.⁴

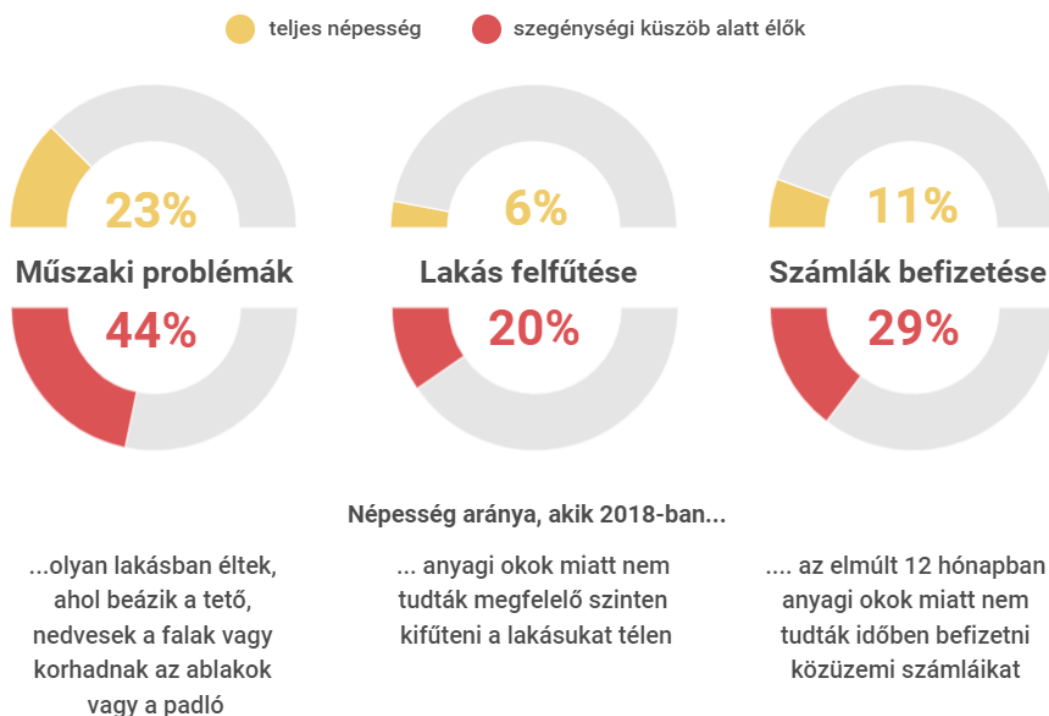

▲ A 2M és az M/2 indikátorok

^{3,3} Saját számítás: A Központi Statisztikai Hivatal 2015. évi Lakásfelmérés adatállománya felhasználásával készült. A dokumentumban foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag Feldmár Nóra, mint szerző szellemi termékei

Azonban az energiaszegénység ennél jóval több háztartást érint; ez a mérőszám nem mutatja ki például azokat, akik visszafognak energiakiadásaikból, és így nem tudják biztosítani a fűtés vagy egyéb energiaszükségleteik megfelelő szintjét. Ezen "rejtett" energiaszegénység mérésére használják az M/2 indikátort, ami azon háztartásokat mutatja, akik energia kiadásai nem érik el az országos medián érték felét.

A nemzetközi kutatások, felmérések a 2M és az M/2 indikátoron kívül leggyakrabban három további mérőszámot szoktak használni a jelenség pontosabb leírásához. Ezen mutatók adattábláit az Eurostat minden évben közli - a magyarországi adatokat a KSH szolgáltatja:

▲ Az Eurostat energiaszegénységgel kapcsolatos indikátorai a teljes népesség és a relatív szegénységi küszöb alatt élők közt (egy főre eső jövedelem a medián 60%-a alatt).

Forrás: Eurostat, EU-SILC⁵

⁵ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdcs01&lang=en

Ha az energiaszegénység által érintettek körét vizsgáljuk, a legsérülékenyebb csoportok az (alacsony jövedelmű) egyedülálló idősök, a munkanélküli emberek, a nagycsaládosok és az egyszülős családok. Mivel a vidéki, főleg kistelepülések gazdaságilag hátrányos helyzetben vannak, és a családi házak átlagosan nagyobbak, mint a társasházak lakásai – magasabb rezsi eredményezve –, az energiaszegénység itt kiemelten jelentkezik.

Az azonosított érintettek köre némileg el fog térni attól függően, hogy pontosan milyen módszertant és indikátor(oka)t alkalmazunk – a kiválasztást nagyban befolyásolják az elérhető adatok, a helyi adottságok és elsősorban az, hogy milyen céllal végezzük a felmérést. Ettől függetlenül elmondhatjuk, hogy **Magyarországon a háztartások legalább 10 százaléka biztosan érintett.**

Nemzetközi összehasonlítás

Az Energiaszegénység Megfigyelő Központ (Energy Poverty Observatory, EPOV) az Európai Bizottság kezdeményezésére jött létre, hogy támogassa a tagállamokat az energiaszegénység elleni küzdelemben. Az EPOV összehasonlítható tagállami szintű adatok⁶, indikátorok⁷ biztosítása mellett módszertani, szakpolitikai ajánlásokkal, összehasonlító- és országjelentésekkel⁸, valamint tudományos publikációk tematikus gyűjteményével segíti a döntéshozókat és egyéb szereplőket, hogy hatékonyan léphessenek fel az az energiaszegénység ellen⁹.

A gyakran használt 2M indikátor alapján Magyarországon a többi tagállamhoz képest alacsonynak tűnhet az energiaszegények aránya (9% 2015-ben) - ennek fő oka, hogy eleve nagyon magas az energiakiadások és a jövedelem arányának medián értéke, kb 12% - összehasonlításképp, az Egyesült Királyságban az első hivatalos definíció szerint 10% volt az energiaszegénységi küszöb (ami nálunk 24% körül mozog)¹⁰.

⁶ <https://www.energypoverty.eu/indicators-data>

⁷ <https://www.energypoverty.eu/indicators-data>

⁸ <https://www.energypoverty.eu/observatory-documents/member-state-reports-energy-poverty-2019>

⁹ <https://www.energypoverty.eu/indicators-data>

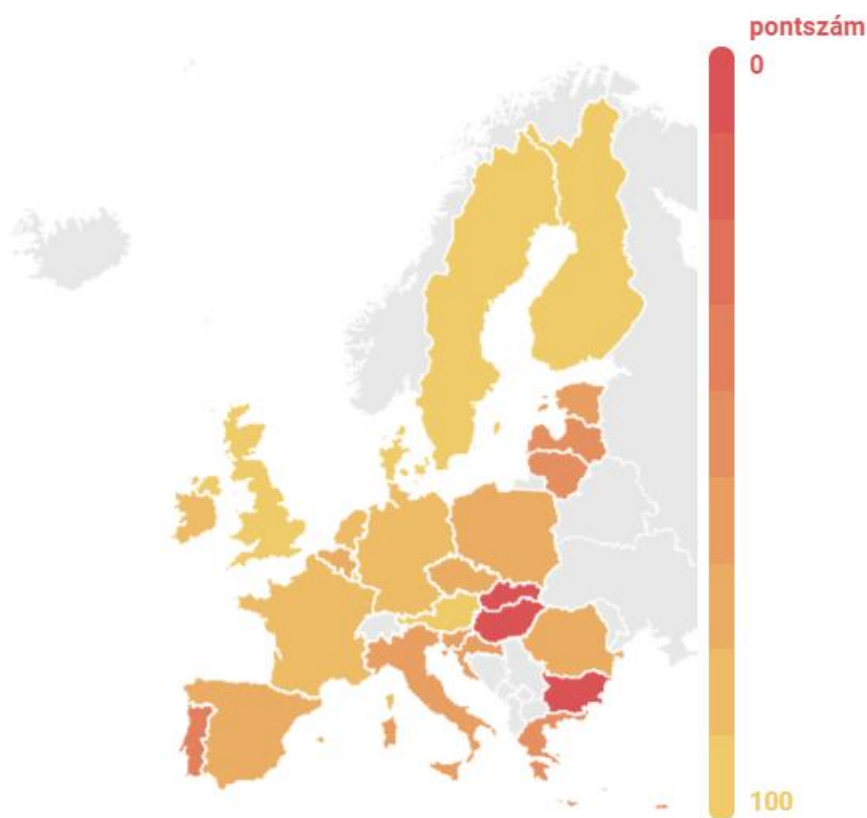
¹⁰ https://energiaklub.hu/files/study/energiaszegenyseg_magyarorszagon_ksh_energiaklub_statistikai_szemle_2014.pdf

Azonban, ha a társadalom legszegényebb 20%-át vizsgáljuk, lehangolóbb képet kapunk. A helyzetet rontja, hogy az ország épületállományának túlnyomó része műszaki és energetikai szempontból nem felel meg a korszerű követelményeknek.

Egy 2019-es tanulmány négy tényező szerint pontozta az EU-s országok népességének legszegényebb jövedelmi ötédeinek energiaszegénységi helyzetét:

- a háztartási energiakiadások a jövedelmek magas %-át teszik ki
- háztartások aránya, akik télen nem képesek megfelelő szinten kifűteni lakásukat
- háztartások aránya, akik nyáron nem képesek megfelelő szinten hűteni lakásukat
- háztartások aránya, akik rosszul szigetelt, nedves, penészes lakásban élnek.

Ezeket összesítve, az európai háztartási energiaszegénységi index (EDEPI) szerint Magyarország áll a második legrosszabb helyen (Bulgária után) az EU-s rangsorban.

Európai háztartási energiaszegénységi index, 2017-es adatok

Forrás: OpenExp¹¹

¹¹ https://www.openexp.eu/sites/default/files/publication/files/european_energy_poverty_index-eepe_en.pdf

Háztartások energiateljesítménye és energiaárak

Magyarország energiagazdálkodása és - politikája alapvetően meghatározza a lakosság által igénybe vett energiaszolgáltatások költségeit és az elérhető lehetőségeket. A rendszerváltás óta nagymértékben átalakult ez az iparág is, napjainkban pedig egyre jobban befolyásolja a világgazdasági környezet, az Európai Unió szabályozása és - nem utolsósorban - a klímaváltozás elleni küzdelem kihívásai.

Az országos energiateljesítmény kb. 30 százalékát teszi ki a háztartások fogyasztása, mely így a legnagyobb felhasználási szektor¹². Az összes háztartási energia majdnem felét a földgáz, további negyedét a biomassza (elsősorban fa) elégetésével használjuk el. Ezek majdnem háromnegyede a lakóterek fűtésére szolgál.

Számos tényező befolyásolja, hogy egy háztartás milyen energiahordozót és fűtési rendszert használ otthona melegen tartásához. Elsősorban az számít, hogy milyen infrastruktúrához van hozzáférése, és természetesen az anyagi mozgástér szabja meg, hogy mit engedhet meg magának egy háztartás.

Interaktív infografikák az Elosztóprojekt.hu oldalon

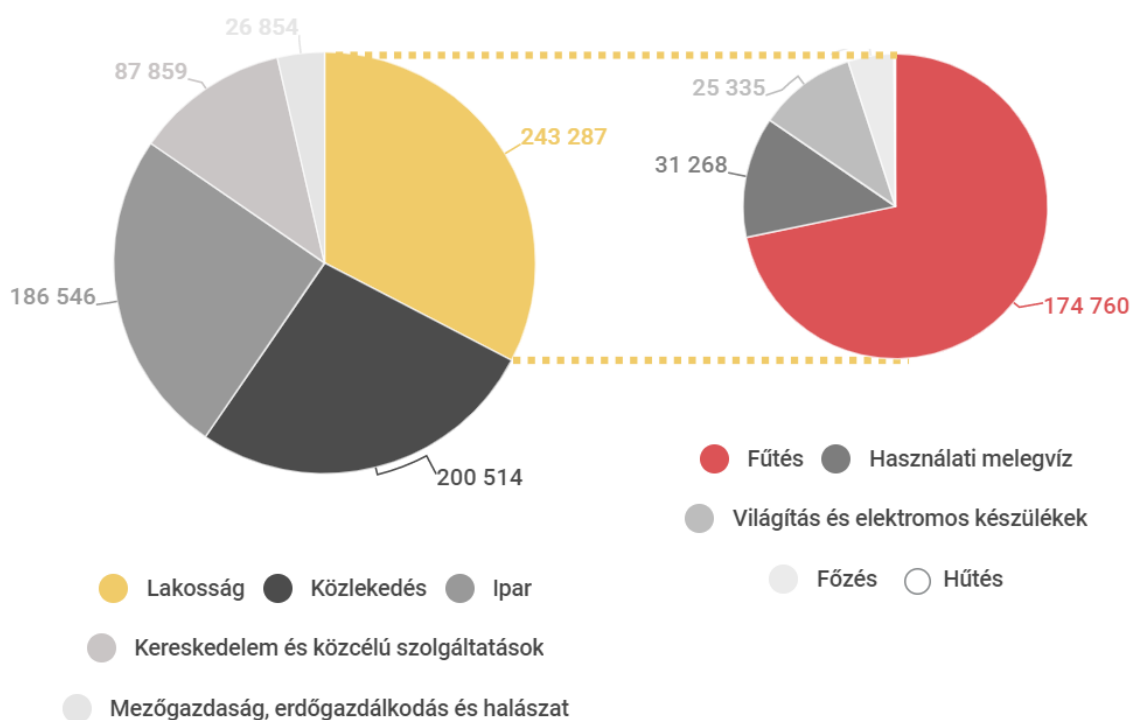
Tizenkét téma mentén mutatjuk be az energiaszegénység jelenségét, közérthető nyelvezettel, ábrákkal és interaktív grafikonokkal.

A fejezethez kapcsolódó három téma, ahol további adatok és információ található:

- ENERGIATERMELÉS ÉS FELHASZNÁLÁS
- HÁZTARTÁSI ENERGIAÁRAK
- HÁZTARTÁSOK ENERGIAFOGYASZTÁSA

<https://www.elosztoprojekt.hu/temak>

¹² <http://www.mekh.hu/eves-adatok>

▲ **Energiatermelés és - felhasználás energiahordozók szerint, 2018 (terajoule)**
 Forrás: MEKH¹³

A települések 9%-ába nem ér el a gázhálózat – ez 278 települést jelent –, míg a háztartások 27%-a - 1,2 millió háztartás - egyáltalán nem fogyaszt vezetékes gázt.¹⁴ Ha egy településhez vagy ingatlanhoz nem ér el a gázhálózat vagy a távhő, jellemzően biomassza vagy szén alapú fűtést fognak használni a lakók, elenyésző arányban pedig villanyfűtést.

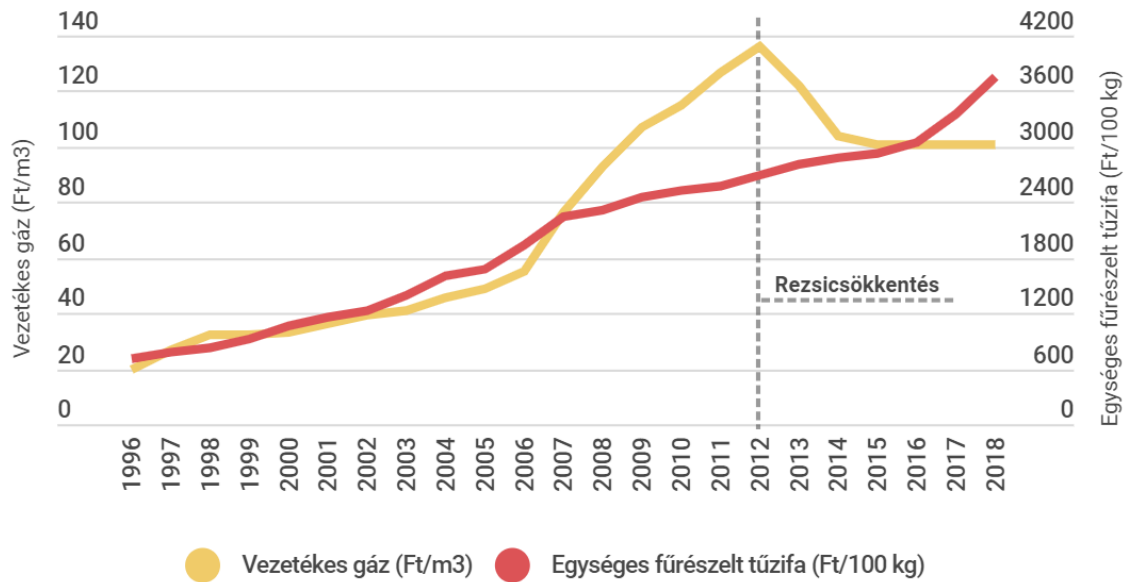
Sok háztartás rossz anyagi helyzete miatt választja a fatüzelést; így nagyobb mozgásterük van beosztani az energiára szánt jövedelmüket; a 2012-ig végbement nagymértékű gázáremelkedés hatására számos háztartás állt át fatüzelésre. A rezsicsökkentés következtében a gázárak jelentősen csökkentek 2013 és 2015 között. Ezzel egyidejűleg a tűzifa árak folyamatosan növekszenek, 2016 óta felgyorsult mértékben. 2012 és 2018 között a vezetékes gáz ára 26%-kal csökkent, míg – az elsősorban szegényebb háztartások által használt – tűzifa ára 39%-kal nőtt.¹⁵

¹³ <http://www.mekh.hu/eves-adatok>

¹⁴ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zrk003.html

¹⁵ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf003b.html

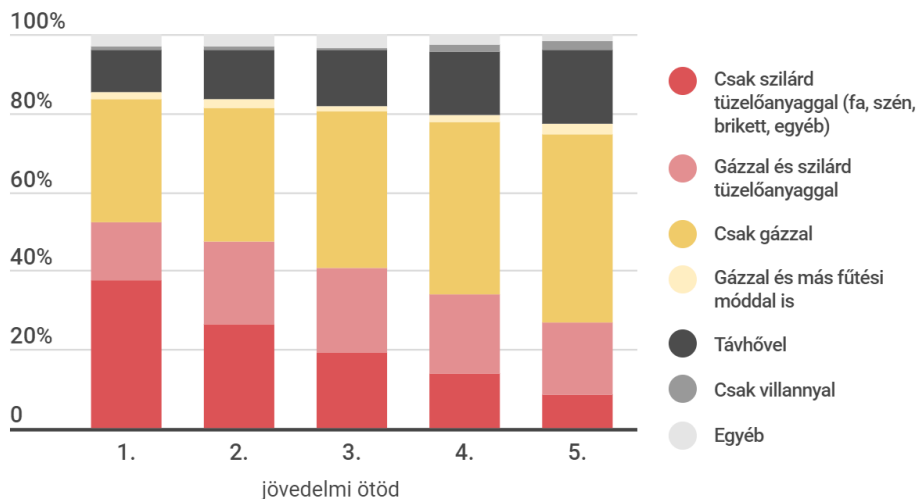
ELOSZTÓ PROJEKT

▲ A lakossági vezetékes gáz és az egységes fűrészelt tűzifa ára, 1996-2019

Forrás: KSH¹⁶

A legelterjedtebb energiahordozó 2019-ben a gáz, míg a szilárdtüzelés (például fa, szén, brikett) áll a második helyen, a harmadik a városokra jellemző távhő. A legalsó jövedelmi ötödben a háztartások csaknem 40 százaléka fűt kizárólag szilárd tüzelővel, míg a legfelső ötödben ez csak 9 százalék.

▲ A fűtéshez használt energiahordozók megoszlása a jövedelmi ötödekben, 2019

Forrás: KSH HKÉF 2019, saját számítás¹⁷

¹⁶ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf003b.html

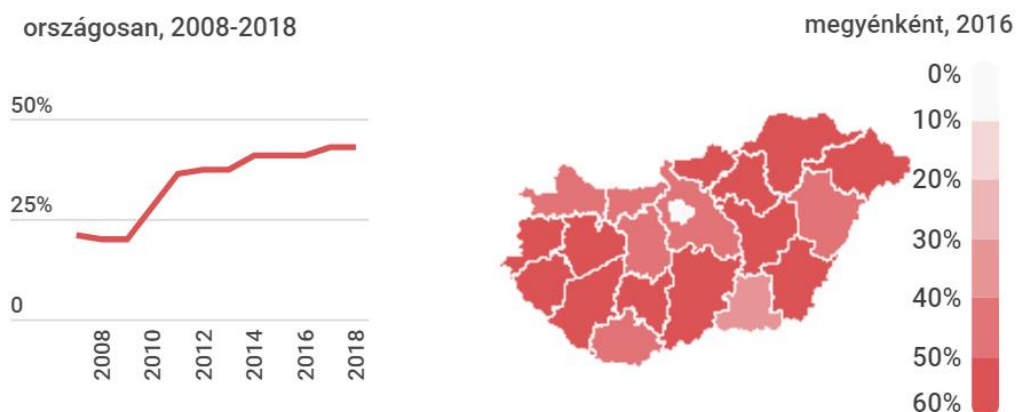
¹⁷ A Központi Statisztikai Hivatal HKÉF 2019 (ref. év 2018) adatállománya felhasználásával készült. A dokumentumban foglalt számítások és az azokból levont következtetések kizárólag Feldmár Nóra, mint szerző szellemi termékei.

Szilárd tüzelés

Mivel a szilárd tüzelőanyagok elsősorban a szegényebb rétegek energiahordozói, ezek elterjedtsége és felhasználása szorosan összefügg a magyarországi energiaszegénység megnyilvánulásával.

Országosan a háztartások körülbelül 40%-a használ szilárd tüzelőanyagot, ez az arány az elmúlt évtizedben növekedett ekkorára. A falvakban (községekben) a lakások 80%-át fűtik így, míg Budapesten 4%. Előbbi kb. 820 ezer, utóbbi 32 ezer háztartást jelent.¹²

▲ Szilárd tüzelőanyaggal fűtő háztartások aránya

Forrás: KSH^{18,19}

¹⁸ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

¹⁹ <https://www.elosztoprojekt.hu/temak/szilar-tuzeles/>

Az elmúlt évek megemelkedett tűzifa árai egyre nagyobb terhet rónak a háztartásokra, ezért sokan rosszabb minőségű és jóval szennyezőbb tüzelőanyagokat (pl. lignitet, éghető hulladékot, lomokat) is kénytelenek használni.

▲ Szilárd tüzelőanyaggal fűtő háztartások aránya, településtípusonként, 2016

Forrás: KSH²⁰

Főbb okai annak, hogy a szilárd tüzelés ennyire elterjedt a szegényebb háztartások körében:

- infrastruktúra hiánya: sokszor a kieső, elszigetelt és rosszabb gazdasági helyzetű településeket nem éri el a gázhálózat
- az elmúlt évtizedekben a fa fajlagosan olcsóbb volt, mint a gáz
- ez a különbség mára eltűnőben van, azonban nagy befektetést jelentene (vissza)csatlakozni a gázhálózathoz
- a szilárd tüzelőanyag rugalmas energiaforrás; a gázzal ellentétben nem lehet lekapcsolni központilag, és a piaci áron vásárolt tűzifa a minőség vagy a beletett emberi munka rovására helyettesíthető a piaci áron vásárolt tűzifa egyéb megoldásokkal.

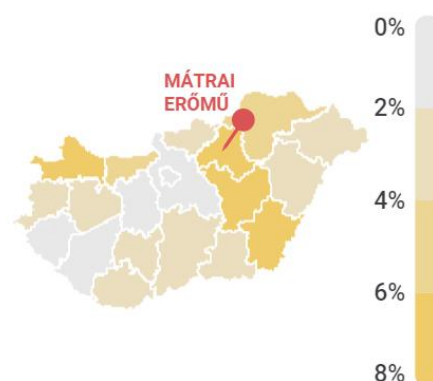
²⁰ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

▲ A lakossági szilárd tüzelőanyagok lehetséges forrásai

Lakossági szénfelhasználás

Magyarország energiaellátásában jelentős szerepet játszanak a magas üvegházhatásúgáz-kibocsátást és légszennyezést okozó szilárd fosszilis energiahordozók, azaz a szénfélések. Ezek legkörnyezet-szennyezőbb felhasználása a lakossági, azaz a közvetlenül kályhákban történő elégetés, mivel így a távozó füst semmilyen tisztításon, szűrésen nem esik keresztül.

▲ Szénnel fűtő háztartások aránya, 2016
Forrás: KSH²¹

Magyarországon amikor lakossági széntüzelésről beszélünk, akkor jellemzően sajnos a barna- és feketekőszénnél sokkal rosszabb minőségű, magas károsanyag kibocsátású lignitről van szó valójában. A lignitkitermelés Magyarországon a Mátrai Erőmű vonzáskörzetében történik elsősorban, külszíni fejtésben. Az összes szénalapú primerenergia felhasználás kb. 6%-a származik a lakossági fűtésből²², amely óriási környezeti és egészségügyi károkat okoz, Magyarországon elsősorban a Sajó völgyében. Országosan több mint 100 ezer háztartás fűt szénnel¹⁵.

²¹ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

²² http://www.mekh.hu/download/c/b2/c0000/7_2_orzagos_eves_energiamerleg%202014_2018.xlsx

Sajnos egyre több önkormányzat vásárol és oszt szét lignitet az elnyert szociális tüzelő keretéből. Ennek egyik fő oka, hogy az igényelhető támogatást nem lehet a szállítási költségek fedezésére fordítani – ezt az önkormányzatoknak kell fedezniük –, és gyakran a szén szállítása lényegesen olcsóbb a fáénál²³.

Fűtőérték és hatékonyság

Az épület hőszigetelésén kívül a fűtőberendezés hatékonysága, állapota és a felhasznált tüzelőanyag fűtőértéke befolyásolja elsősorban a fűtéshez szükséges tüzelőanyag mennyiségét. A szegényebb háztartások között elterjedt olcsóbb fém (lemez) kályhák hatékonysága alacsony és rossz a hőtartásuk – szinte folyamatosan „etetni” kell őket, ezért magas a károsanyag-kibocsátásuk is. Ezeket a berendezéseket 2022 után az úgynevezett EU Ecodesign²⁴ rendelet hatálybalépésével nem lehet már forgalmazni.

Ezzel szemben léteznek – jóval drágábban – olyan modern kályhák és kandallóbetétek, amelyeknek minimális a károsanyag-kibocsátásuk és egyidejűleg lényegesen jobb a hatásfokuk is. A vonatkozó szabványoknak megfelelően épített kályhák (pl. cserépkályhák) is nagyon hatékony fűtést biztosítanak.

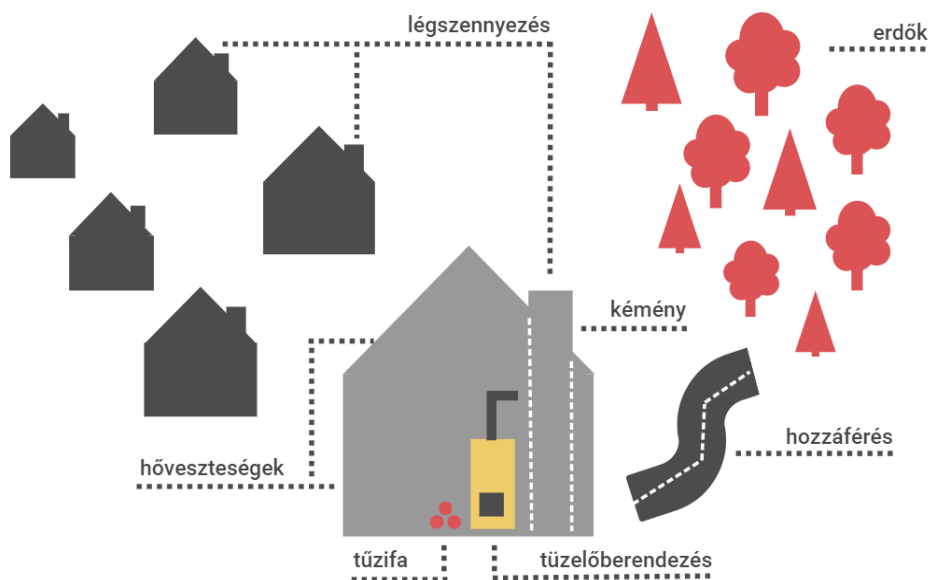
A frissen vágott fa nedvességtartalma 50-60%, míg a száraz fáé 18-22%.²⁵ Ez szorosan összefügg a fűtőértékkel, mivel a faanyagban lévő víz elpárologtatásához hőenergia szükséges. Egy kilogramm száraz fa fűtőértéke majdnem duplája egy kiló frissen vágott fáénak.

²³ <https://atlatszo.hu/2020/09/08/rossz-minosegu-szenet-osztanak-a-szocialis-tuzelo-program-kereteben-leisztinger-is-profital/>

²⁴ https://ec.europa.eu/growth/single-market/european-standards/harmonised-standards/ecodesign/space-heaters_en

²⁵ http://www.biomassradecentre2.eu/scripts/download.php?file=/data/pdf_vsebine/literature/wood_fuels_handbook.pdf

A forgalomban lévő tűzifa túlnyomó része friss, a vásárlás után még 1,5-2 év lenne szükséges a természetes kiszáradásához. Az alacsony jövedelmű háztartásoknak nem áll módjukban előre megvásárolni nagy mennyiségű tűzifát, ezért csak nedves fához vagy lignithez tudnak hozzáférni.

Tömegek számára elérhetetlen kiadásokat jelentene mind a fűtőberendezést és kéményt korszerűsíteni, mind pedig lakóépületüket hőszigetelni. Katastrofális következményei lehetnek annak, ha az energiaszegénységgel sújtott csoportok nem kapnak megfelelő támogatást a biztonsági és környezeti előírásoknak megfelelő lakhatási körülmények megteremtéséhez. A bel- és kültéri légszennyezés elkerülésével, sok ember megbetegedése akadályozható meg, továbbá szakszerű felújításokkal tragikus balesetek - mint az elektromos és kéménytűzek - kerülhetők el.

ELOSZTÓ TANULMÁNYOK

Belefulladunk a melegbe?

Kötháló

A miskolci központtal működő Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata (Kötháló) munkatársai empirikus munkájukon alapuló tanulmányukkal járják körül a szilárdtüzeléshez kapcsolódó problémákat:

- A Kötháló tagszervezetei segítségével országszerte 55 települést érintő kérdőíves felmérés a fűtési szokásokról
- A lakossági lignit-felhasználás környezeti és egészségügyi kockázatai egy Sajóvölgyben végzett szénminőség-vizsgálat tükrében

<https://www.elosztoprojekt.hu/f-nagy-zsuzsanna-belefulladunk-a-melegbe/>

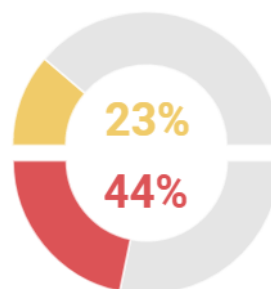
Lakásminőség és energiahatékonyság

Az energiaszegénység egyik legmeghatározóbb tényezője a lakóingatlanok minősége - ezen belül főként az energiahatékonysága -, és az energiafogyasztással kapcsolatos felszereltség. A régi lakóingatlanoknak általában rossz a hőszigetelésük; nagy hőveszteség távozik a falakon és a födémen keresztül. A nyílászárók állapota, minősége is sokat számít - egy rosszul záródó régi ablakon, bejárati ajtón számottevő meleg szökik ki a szabadba, míg a réseken bejövő huzat külön kellemetlenséget jelent. Ha a tető beázik, vagy nedvesednek a falak, megjelenhet a penészedés is. Az egyenetlen fűtés és a nem megfelelő szellőzés, szellőztetés tovább növelik ennek a kockázatát és egészségügyi problémákat is okozhatnak. A fűtési rendszer és az elektromos készülékek típusa, kora és hatékonysága is meghatározó szerepet játszik az energia-költségek és a komfortérzet alakulásában.

A magyarországi lakásállomány túlnyomórészt elavult, azaz a lakóépületek tipikusan rossz energiahatékonyságúak, ami magas rezsiköltségekkel, üvegházhatású gázkibocsájtással és légszennyezéssel jár. A 2018-as, Második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégia²⁶ szerint „[a] mintegy 4,3 millió lakást kitevő állomány 70%-a nem felel meg a korszerű funkcionális műszaki, illetve hőtechnikai követelményeknek.”

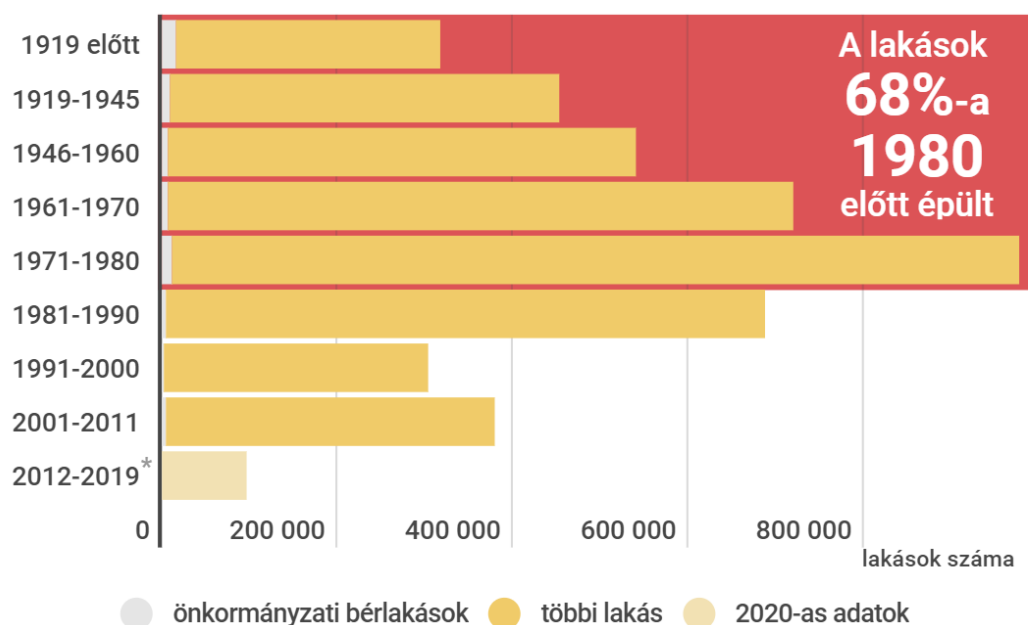
azon lakosok aránya, akik 2018-ban olyan lakásban éltek, ahol beázik a tető, nedvesek a falak vagy korhadnak az ablakok vagy a padló

 teljes népesség szegénységi küszöb alatt élők

²⁶ <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6bcb816077f795960249fcc31c699245299be2da/letoltes>

▲ Műszaki problémák

Forrás: Eurostat²⁷

▲ Lakások építési éve 2016; *2019

Forrás: KSH^{28,29}

A lakásállomány közel 70%-a 1980, az önkormányzati bérlakások 38%-a pedig 1945 előtt épült.³⁰ A rendszerváltás után nagyban lelassult a lakásépítések üteme, míg a régi épületek csak kis része lett felújítva. A legelterjedtebb lakástípus – majdnem minden ötödik lakóépület – az 1960-80-as években épült, a köznyelvben „Kádár-kockaként” ismert családi ház. Ebben az időszakban az energiahordozók árát mesterségesen alacsonyan tartották, ezért az energiahatékonyság nem volt meghatározó szempont a kivitelezésnél. Egy ilyen hőszigetelés nélküli épület kifűtése akár kétszer annyi energiát igényel négyzetméterenként, mint egy tipikus panellakásé, és négyszer annyit, mint egy 2000-es években épült (hőszigetelt) társasházé.

Ráadásul máig százezrek élnek olyan lakásokban, ahol nincs vezetékes víz vagy mosdóhelyiség. Ennél is többen használnak elavult fűtési és elektromos berendezéseket, melyek lecserélése elérhetetlen beruházást jelentene.

²⁷ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_mdcs01&lang=en

²⁸ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

²⁹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_zrs003b.html

³⁰ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

A kb. 3,9 millió lakott lakásból

124 ezer

háztartásban nincs
vezetékes víz

153 ezer

háztartásban nincs
vízöblítéses WC

kb. **1 millió**

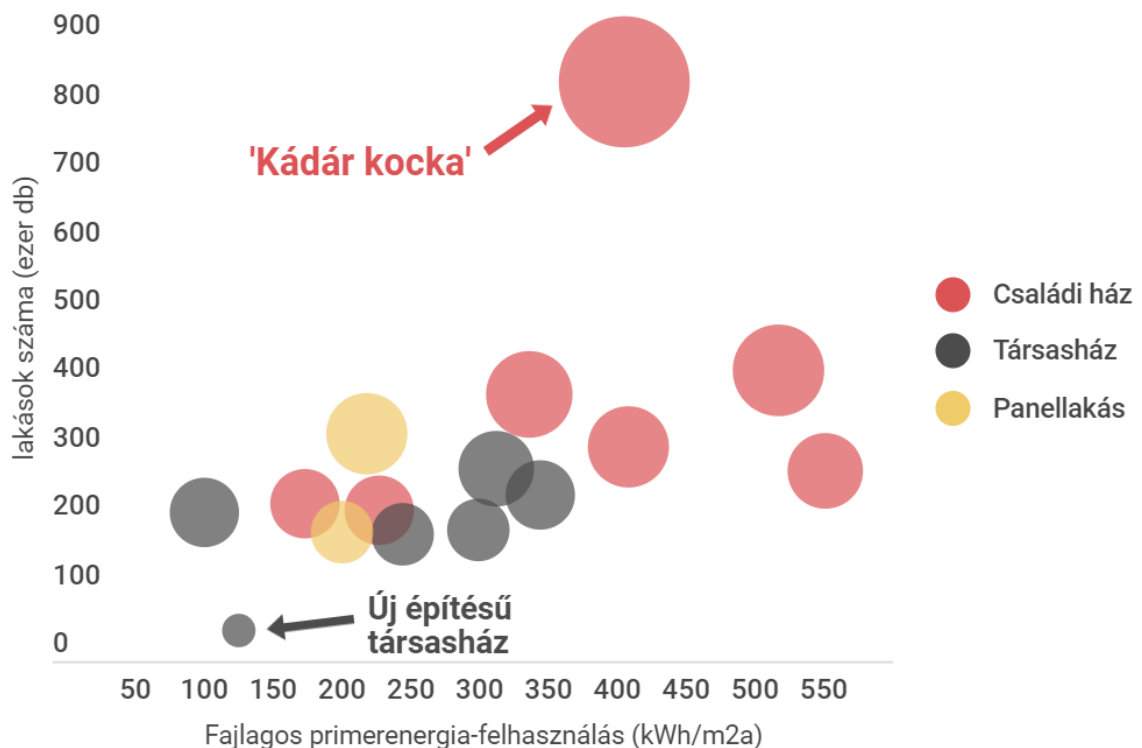
háztartásban nincs se
vezetékes gáz, se távhő

1.3 millió

háztartás használ egyedi
helyiségfűtést
(kályha, konvektor)

▲ Alapvető infrastruktúrához és komfortfokozathoz való hozzáférés, 2016

Forrás: Nemzeti Épületenergetikai Stratégia, 2015³¹

▲ Lakástípusok száma és energetikai jellemzői, 2015

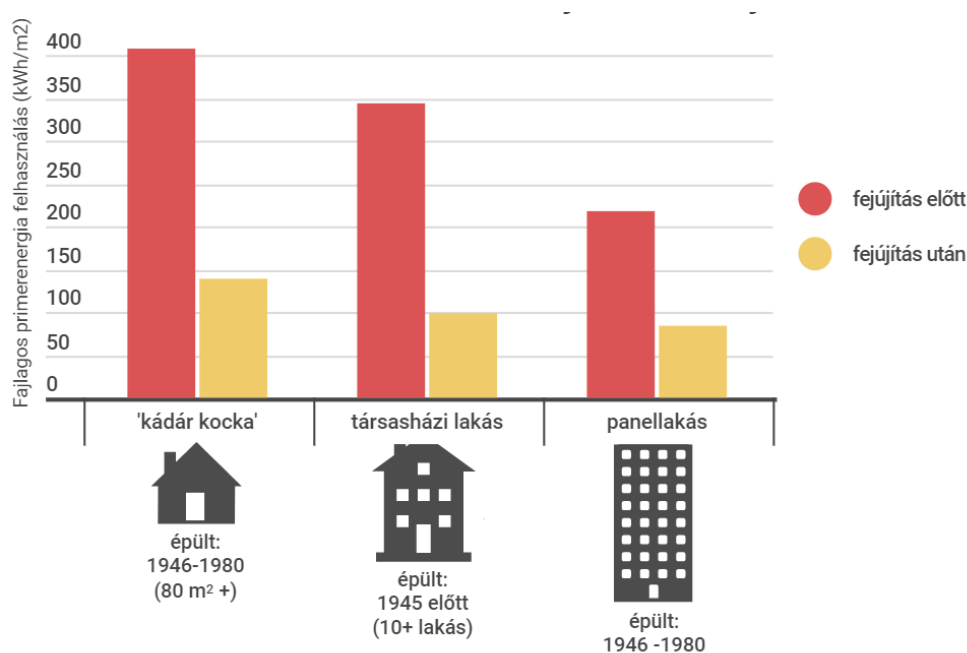
Forrás: Nemzeti Épületenergetikai Stratégia³²

³¹ https://www.ksh.hu/mikrocenzus2016/kotet_7_lakaskorulmenyek

³² [https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/EUAT_164_2_2105_Nemzeti Épületenergetikai Stratégia 150225.pdf](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/EUAT_164_2_2105_Nemzeti_Epuletenergetikai_Strategia_150225.pdf)

Energetikai felújítások

Egy szakszerűen kivitelezett teljes körű felújítás legalább felére csökkentheti egy régi lakóépület energiaigényét. Ezen kívül annak várható élettartama és a lakók komfortérzete is jelentősen javul. Ez azonban olyan szintű befektetést igényel, ami a legtöbb háztartás pénzügyi erőforrásait meghaladja. Tovább nehezíti a helyzetet az építőipar drágulása és a szakemberhiány.

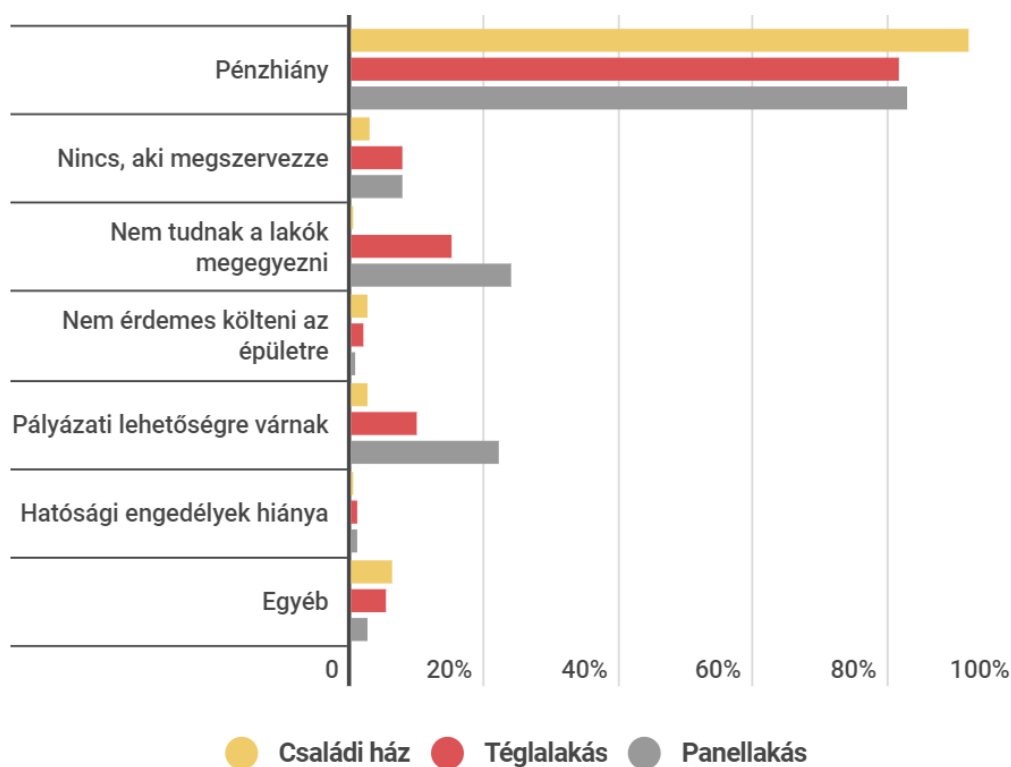
▲ Lakások energiafelhasználása teljes körű felújítás előtt és után

Forrás: Nemzeti Épületenergetikai Stratégia, 2015³³

Az, hogy egy háztartás belefog-e egy felújításba, sok tényezőtől függ, de elsősorban az anyagi helyzet befolyásolja. Ezen kívül a társasházaknál akadályt jelent a lakók eltérő tulajdonviszonya és pénzügyi lehetőségei. Ezért is különösen fontos, hogy megfelelő támogatási lehetőségek álljanak a lakosság rendelkezésére. A pénzügyi támogatáson kívül az ehhez szükséges – műszaki, jogi, adminisztrációval kapcsolatos – információk eljuttatását is biztosítani kell.

³³ [https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/EUÁT_164_2_2105_Nemzeti Épületenergetikai Stratégia 150225.pdf](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/EUÁT_164_2_2105_Nemzeti_Epuletenenergetikai_Strategia_150225.pdf)

ELOSZTÓ PROJEKT

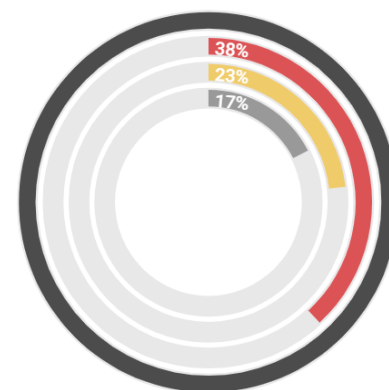

▲ Az épületek felújítását akadályozó tényezők, 2015

Forrás: KSH³⁴

Az energiamegtakarítást eredményező felújítási munkálatok közül leggyakrabban nyílászáró cserére kerül sor a hazai lakóépületekben. Egy családi háznál ennek lényegesen kisebb a beruházási költsége, mint a falak hőszigetelésének, azonban a befektetés energia megtakarításból következő megtérülési ideje sokkal hosszabb³⁵.

- összes lakás
- nyílászáró csere
- hőszigetelés
- fűtési rendszer korszerűsítése

▲ A lakásokban végzett energiamegtakarítást eredményező felújítási munkálatok elmúlt tíz évben, 2015

Forrás: KSH³⁴

³⁴ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/miben_elunk15_2.pdf

³⁵ https://energiaklub.hu/files/study/negajoule2020_pdf.pdf

Szakértők és az EU iránymutatásai szerint jelentős és hosszú távú megtérülést a mélyfelújítások jelentenek, melyek „a korszerűsítés előtti szinthez képest jelentős százalékban csökkenteni egy épület hálózathálózattól vételezett energiafogyasztását és végsőenergia-fogyasztását egyaránt, ami rendkívül nagy energiahatékonyságot eredményez”³⁶. Ezzel szemben amennyiben a kisebb-nagyobb beavatkozások nem egy átgondolt, egymásra épülő elemekből álló terv mentén kerülnek végrehajtásra egy épületen, előfordulhat, hogy az energia megtakarítás mértéke jelentősen elmarad az elvárásoktól és különböző műszaki, minőségi problémák jelentkezhetnek (pl. nem megfelelő szellőztetés nyílászárók szigetelése után, túlméretezett kazánok, stb.).

ELOSZTÓ TANULMÁNYOK

Energiaszegénységi Stratégia Ág település számára Esély Labor Egyesület

Az Elosztó Projekt 2018-2020 közötti időszakának egyik legjelentősebb része a Baranya megyében található Ágon folytatott terepmunka és gyakorlati energiaszegénységi beavatkozások. Ezek alapján a következő dokumentumok készültek el:

- Jász Krisztina, Kulinyi Márton:
Ág település energiaszegénységi stratégiája
- Jász Krisztina: **Ág település energiaszegénységi stratégiája – Tágabb kontextus**
- Radev Gergő: **Építészeti, műszaki javaslat Ág település energiaszegénységi stratégiájához kapcsolódóan**

<https://www.elosztoprojekt.hu/ag-telepules-energiaszegenysegi-strategiaja/>

³⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0786&from=PT>

Az energia megfizethetősége

A lakhatási válság szoros összefüggésben van az energiaszegénységgel. A magánlakások nagy aránya miatt **a háztartások átlagosan a lakásfenntartási költségeik csaknem 60 százalékát fordítják energiára.**³⁷ Minél alacsonyabb a jövedelme egy háztartásnak, annál valószínűbb, hogy jövedelmének nagyobb hányadát fogja energiára költeni, mint egy jobb módú család.

A jövedelmi tizedek szerinti bontásban megfigyelhető, hogy óriási különbségek vannak a társadalom alsó és felső rétegei között. Ráadásul a gazdagabbak jövedelme nagyobb arányban nőtt, mint a szegényeké az elmúlt években.

A KÜLÖNBSÉG TÖBB, MINT NYOLCSZOROS

31 700 Ft

A legszegényebb kb. 1 millió ember átlagos havi nettó jövedelme 2017-ben

259 400 Ft

A leggazdagabb kb. 1 millió ember átlagos havi nettó jövedelme 2017-ben

26% (12%)

inflációval korrigálva

Ennyivel nőtt a jövedelmük 2010 és 2017 között.

42% (28%)

inflációval korrigálva

Ennyivel nőtt a jövedelmük 2010 és 2017 között.

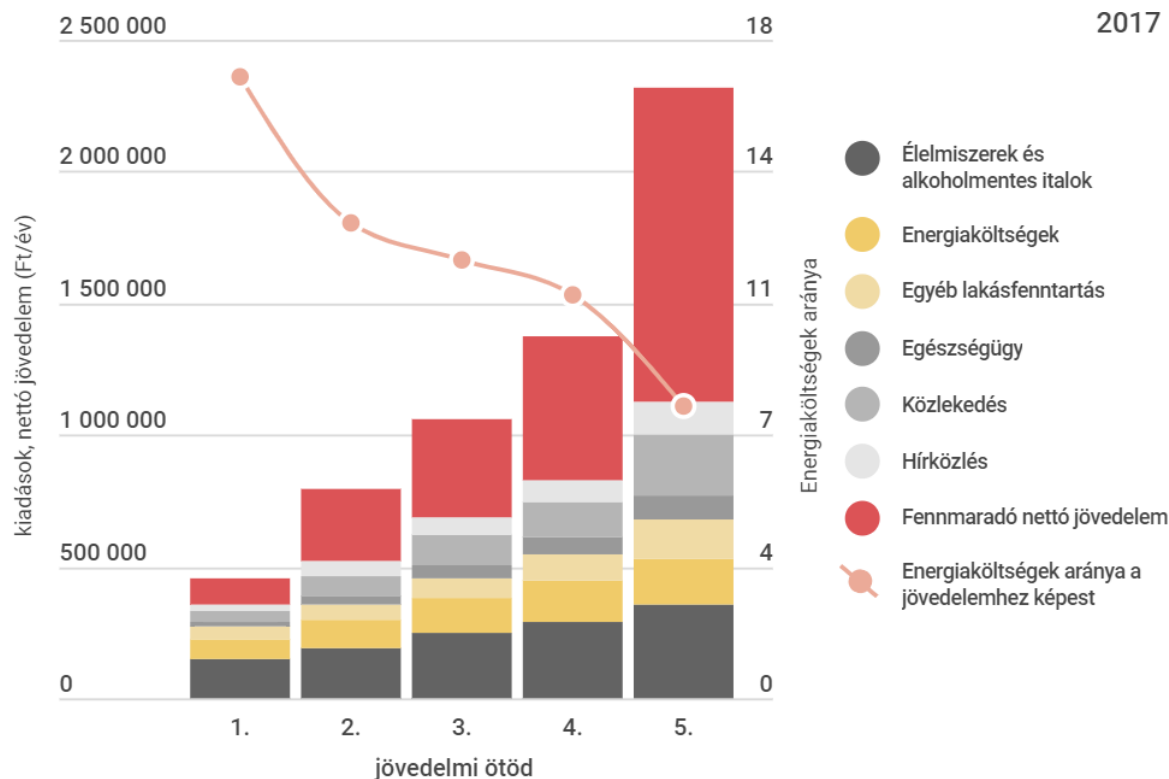
▲ Egy főre jutó havi nettó jövedelmek eloszlása

Forrás: KSH³⁸

³⁷ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc021b.html?down=34709.08984375

³⁸ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc014a.html

Az alapvető szükségletekre fordított kiadások után nagyon kevés pénzzel tudnak gazdálkodni a szegény családok. Ahhoz, hogy mindenre jusson, vagy visszavesznek az energiafogyasztásukból, vagy ha ez nem megoldható (pl. kisgyerek van a családban), az egyéb (ruházkodás, élelmiszer, gyógyszer, stb.) kiadásokat fogják vissza.

▲ Egy főre jutó éves havi kiadások és a fennmaradó nettó jövedelem a jövedelmi ötödökben, 2018

Forrás: KSH³⁹

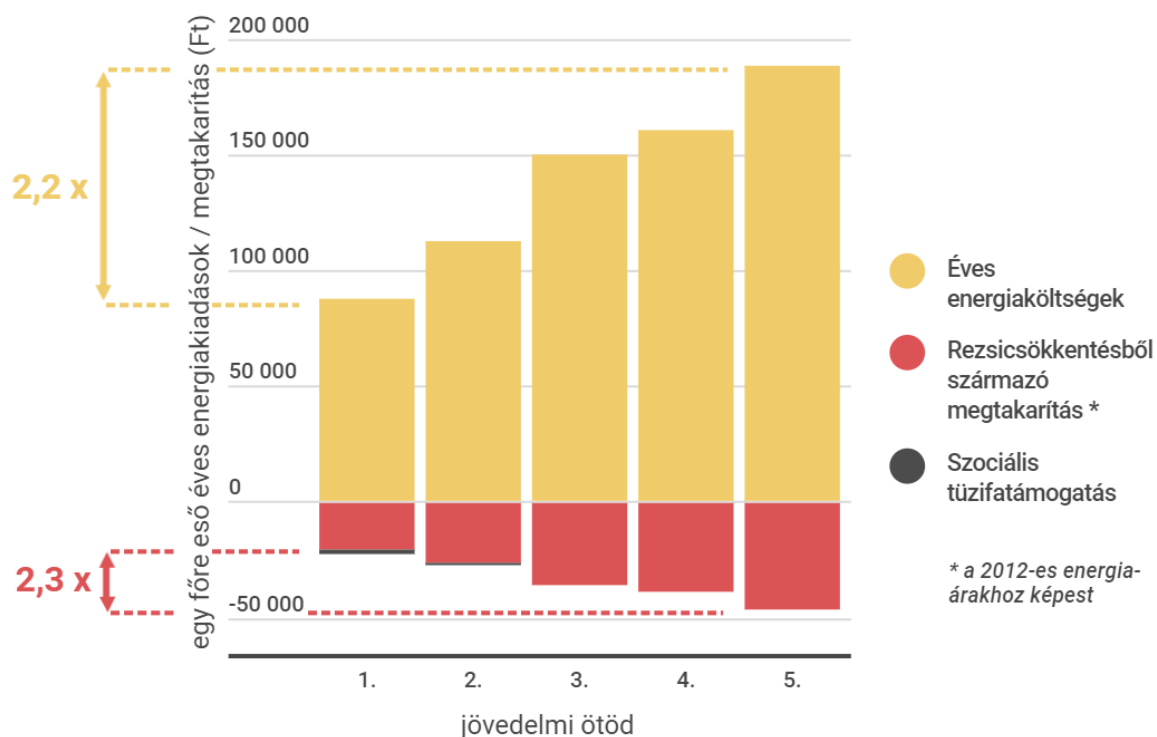
Az energiakiadásokat természetesen csak korlátozott mértékig lehet visszafogni, és amennyiben egy háztartás jövedelme nem elegendő, vagy egyéb váratlan kiadások jelentkeznek, tartozást kezdenek felhalmozni a szolgáltatóknál. A Magyar Energetikai és Közmű-szabályozási Hivatal nyilvántartása szerint jelenleg hozzávetőlegesen 500 ezer fogyasztónak van 60 napon túli befizetési hátraléka⁴⁰.

Az alacsony jövedelmű családok – tipikusan rossz energiahatékonyságú lakásuk ellenére is – kevesebb pénzt költenek energiára, mint a jobbmódúak. A 2013-ban érvénybe lépett rezsicsökkentés három lépésben, szociális helyzettől függetlenül egységes arányban

³⁹ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc021b.html?down=34709.08984375

⁴⁰ MEKH, 2020. Habitat adatkérés

csökkentette a lakossági energiaárakat, amely a többeet fogyasztó, magasabb jövedelműeknél eredményezte a legnagyobb megtakarítást. Így ráadásul megnövekedett az energetikai beruházások megtérülésének ideje, csökkentve a beruházási kedvet azoknál, akiknek erre lenne anyagi lehetősége.

▲ Egy főre jutó éves energiakiadások, valamint a rezsicsökkentésből és szociális tüzfifa támogatásból származó megtakarítások, 2017

Forrás: KSH⁴¹, NFH⁴², MEKH⁴³, Habitat⁴⁴, saját számítás

Az ötödik – legmódosabb – jövedelmi ötödbe eső emberek átlagosan 2,2-ször annyit költenek energiára, mint az első – legszegényebb – ötödbe esők⁴⁵. A rezsicsökkentésből származó megtakarítás ennél is valamivel nagyobb arányban kedvezett a legtehetősebbeknek - 2,3-szor annyi pénzt spóroltak meg 2018-ban a 2012-es energiaárakhoz képest, mint a legszegényebbek.

⁴¹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc021a.html

⁴² <http://www.kormanyhivatal.hu/download/2/09/01000/Lakoss%C3%A1git%C3%A1j%C3%A9kozat%C3%B3.pdf>

⁴³ http://mekh.hu/download/1/c9/20000/evkonyv_2014.pdf

⁴⁴ https://habitat.hu/wp-content/uploads/2018/09/hfhh_tuzifa_tanulmany.pdf

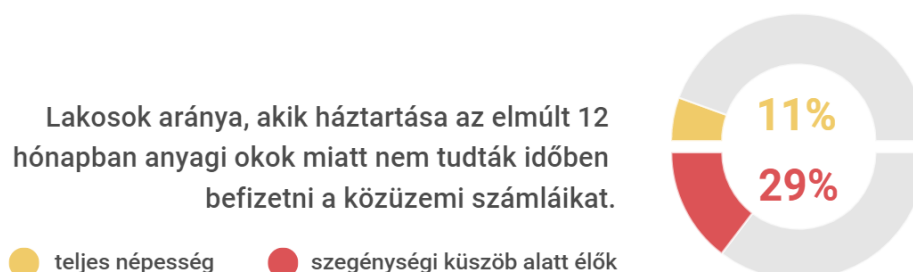
⁴⁵ https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zhc021b.html?down=34709.08984375

Mivel a szilárd tüzelőanyagok árát nem szabályozták, az elmúlt években ez jelentősen meg is növekedett – különböző okokból kifolyólag az eddiginél nagyobb mértékben –, így a rászoruló családok nagy része alig érzékelte a rezsicsökkentés hatását. Ráadásul 2015-ben megszűnt a központi lakásfenntartási támogatás⁴⁶, amely a rezsicsökkentéssel ellentétben szociálisan célzott volt.

A kormány által nyújtott szociális tüzelőanyag-támogatás hivatott enyhíteni a szilárd tüzelőanyagokkal fűtők kiadásait. Ez azonban nagyon sok rászoruló háztartást nem ér el: erre csak az 5000 fő alatti települések pályázhatnak – miközben akár Budapesten, de más nagyobb településeken is számos háztartás fűt fával. Ráadásul a központi elosztási szabályok nem tükrözik megfelelően a rászorultságot (például a településen élő szilárd tüzelést használók számát). Többek között ennek tudható be az, hogy a jó társadalmi-gazdasági helyzetű járásokban magasabb az egy háztartásra jutó támogatás átlagos összege, míg a leghátrányosabb helyzetű járásokban az átlagos támogatási összeg jóval alacsonyabb.⁴⁷

Hátralékosság

Az energiakiadásokat természetesen csak korlátozott mértékig lehet visszafogni, és amennyiben egy háztartás jövedelme nem elegendő vagy váratlan kiadások jelentkeznek, tartozást kezdenek felhalmozni a szolgáltatóknál.

▲ Elmaradás a számlák befizetésével, 2018

Forrás: Eurostat⁴⁸

⁴⁶ Lásd: [Habitat korábbi jelentései](https://www.habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/). <https://www.habitat.hu/mivel-foglalkozunk/lakhatasi-jelentesek/>

⁴⁷ https://www.habitat.hu/wp-content/uploads/2018/09/hfhh_tuzifa_tanulmany.pdf

⁴⁸ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_md01&lang=en

Tartozás esetén - bizonyos rászorultsági feltételeknek megfelelése mellett - igényelhető a védendő fogyasztói státusz, mely könnyítést nyújt a hátralékok törlesztéséhez, azonban kedvezményt, egyéb támogatást nem biztosít.

A védendő fogyasztói státusz jogosultságai:

- részletfizetéshez való jog
- fizetési haladékhoz való jog
- előrefizetős mérőhöz való jog.

	Földgáz	Villamosenergia
Védendő fogyasztók száma	12 166	32 817
Kikapcsolások száma	32 683	18 173

▲ Védendő fogyasztók és kikapcsolások száma (2019)

Forrás: Habitat for Humanity Magyarország⁴⁹

Az előrefizetős mérőóra a feltöltőkártyás mobiltelefonokhoz hasonlóan működik; a fogyasztó előre megvásárolja a felhasználásra kerülő energiamennyiséget. Az ilyen villany- és gázórák - 2007-es és 2009-es - bevezetése óta több mint 100 ezer került felszerelésre. Az óra használata kiszámíthatóbbá teszi a költségeket, megakadályozza a további tartozások felhalmozását. Egyben adósságtörlesztésre is szolgál; korábban felhalmozott tartozás esetén a feltöltött összeg egy része automatikusan levonásra kerül, ezzel csökkentve a hátralékot.

A „kártyásórák” előnyeik mellett, egyidejűleg növelhetik is a fogyasztók sérülékenységét; amennyiben egy háztartásnak nincs módja feltölteni az egyenlegét, gyakorlatilag azonnal lekapcsolásra kerül a hálózatról. Ezért nagyon fontos, hogy a szolgáltatók és a vonatkozó szabályozások elsősorban ezen fogyasztók érdekeit nézzék, és csak másodsorban a saját kintlevőségük minimalizálásának elérését. Ez sajnos nem minden esetben teljesül.

⁴⁹ <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes/adattar/>

Környezet és egészség

A lakóépületek megépítése és működtetése során felhasznált alapanyagok és energia jelentős üvegházhatású gázkibocsátást és egyéb környezeti károkat okoz. Ezek egyrészt közvetlen káros hatásokkal járnak, mint például a korszerűtlen kályhákból kiáramló légszennyezés. Másrészt a fosszilis energiahordozók használatán keresztül a klímaváltozás összetett és romboló folyamatát erősítik, vagy a bányászat és egyéb ipari tevékenységek következtében, akár a világ másik végén okoznak természeti vagy társadalmi károkat. Az alacsony jövedelmű háztartások energiafogyasztása tipikusan alacsonyabb, mint a jobbmódúaké, míg ezzel egyidejűleg nehezen férnek hozzá a korszerű, energiahatékony és környezetkímélő megoldásokhoz –, ami tovább mélyíti az energiahasználat színvonalának különbségeit a különböző társadalmi csoportok között.

Klímacélok

Az Európai Unió 2030-ra ambiciózus – bár számos szakértő és szervezet szerint még így sem elégséges – klímavédelmi célszámokat tűzött ki. A 2020-as üvegházhatású gázkibocsátás-csökkentést kitűző célszámot különösebb erőfeszítések nélkül tudta elérni Magyarország –, mivel ez az 1990-es évhez volt viszonyítva, a hazai ipari termelés pedig a rendszerváltozás után jelentősen csökkent. Azonban az elmúlt évtizedben az üvegházhatású gázkibocsátás nem csökkent. A 2030-as, 55%-os célhoz már nagyszabású beavatkozások szükségesek, különösképpen, ha el szeretnénk érni 2050-re a karbonsemlegességet, melyre ígéretet tett a kormány az új Nemzeti Energia- és Klímatervben.

40%

üvegházhatású
gázok
kibocsátásának
csökkentése
(1990-hez
képest)

32%

megújuló
energiaforrások
részaránya a
felhasznált
összes
energiából

32.5%

energia-
hatékonyság
növelés
(energia
felhasználás
csökkentése)

▲ 2030-ra vonatkozó EU klímacélok

Forrás: Európai Tanács⁵⁰

Fontos megemlíteni, hogy a felhasznált megújuló energiaforrások nagyjából 80%-a szilárd biomasszából (elsősorban tűzifából) származik; ezt túlnyomó részt a háztartások súlyosan légszennyező fűtése teszi ki, míg a fennmaradó erőművi felhasználás hatékonysága gyakran nagyon alacsony. Így az az ellentmondásos helyzet áll fenn, hogy a klímacélokban elfogadott megújulóenergia-arányokat javarészt káros, nem fenntartható módon teljesítjük.

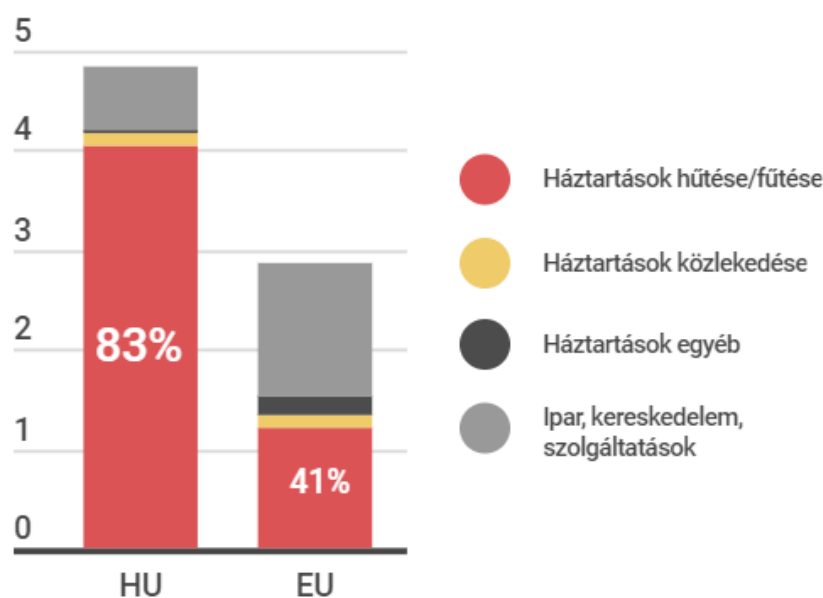
Magyarországon az összes üvegházhatású gáz kibocsátásának negyede a háztartásokhoz köthető – elsősorban a fűtéshez és a közlekedéshez. Ahhoz, hogy a klímaváltozás katasztrofális következményeit elkerüljük, biztosítani kell a szegénységben élők hozzáférését is az energiahatékony és környezetkímélő – azaz fenntartható – technológiákhoz és lakhatáshoz.

⁵⁰ https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030_hu

Légszennyezés

A lakossági szilárdtüzelés az egyik legfőbb forrása a magyarországi légszennyezettségnek. Ennek fő okai: a rossz minőségű tüzelőanyagok (nedves fa, lignit és hulladékok), a rossz hatásfokú tüzelőberendezések és a hőszigetelés nélküli épületek.

Az egészségre egyik legkárosabb légszennyező anyag a PM2.5 szálló por, mely 2,5 mikronnál apróbb részecskékből áll, ezért könnyen bekerül a tüdő hörgőcskéibe és a véráramba. Magyarországon a PM2.5 kibocsátás több mint 80 %-áért a háztartási szilárdtüzelés felelős – az EU-átlag 41%; az egy főre eső átlagos szállópor-kibocsátás pedig a magyarországinak kevesebb, mint harmada. A magas légszennyezettség miatt jelenleg is folyik bírósági eljárás Magyarország ellen.

▲ Egy főre eső PM2,5 kibocsátás, kg (2017)

Forrás: Eurostat⁵¹

A légszennyezés mértéke csak akkor csökkenhet lényegesen, ha széles körben elérhető támogatások biztosítják a korszerűbb, kevésbé szennyező fűtési módokra való áttérést.

⁵¹ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=env_ac_ainah_r2&lang=en

Egészségügyi kockázatok

Otthonunk minősége és a benne használt berendezések jelentősen kihatnak közérzetünkre, sőt, ezek egészségünk alapfeltételei. Az energiaszegénység számos egészségügyi kockázattal jár együtt, amiket az úgynevezett szegénységi csapda tovább erősít – az alacsony jövedelmű háztartások nagyobb eséllyel élnek rossz minőségű ingatlanban, használnak szilárd tüzelést, és alacsony jövedelmükből kevésbé férnek hozzá az egészségügyi szolgáltatásokhoz.

A szálló por által okozott légúti és érrendszeri betegségek következtében egy európai polgár átlagosan 8 hónapot veszít az életéből.⁵² Magyarországon évente több mint 13 ezer ember korai haláláért teszik felelőssé a porszennyezést, mely világszinten is az egyik legmagasabbnak számít népességre vetítve. Az OECD becslése szerint a légszennyezés gazdasági kára az ország GDP-jének majdnem 10%-át is felemésztheti⁵³ - elsősorban a csökkenő munkaerőpiaci termelékenység és az egészségügyi ellátások költségei miatt. A légszennyezés a legnagyobb egészségügyi kockázatot a gyerekek, idősek és krónikus betegségben szenvedők számára jelenti.

A kül- és beltéri légszennyezésen kívül a nedves, penészes lakóterek is fokozzák a légúti megbetegedések (például asztma) kockázatát. A penészedést egyrészt a vizesedő falak, beázó tetők okozzák, másrészt az egyenetlenül kifűtött terek és a szellőztetés hiánya. Nem utolsósorban a mentális egészségre is kihatnak a rossz lakhatási körülmények (pl.: rosszabb alvásminőség, ha éjjelente fát kell rakni a kályhára), és a számlák befizetésével, elmaradásával járó aggodalom és szorongás.

⁵² <https://www.eea.europa.eu/themes/air/intro>

⁵³ <https://www.oecd.org/environment/country-reviews/highlights-hungary-2018-performance-review.pdf>

Szélsőséges esetek

Magyarországon átlagosan 230 ember hal meg évente a túlságosan nagy hideg következtében⁵⁴, azaz **kihülésben** (hipotermiában). Ennek feltehetően akár kétharmada otthon, fűtetlen lakásban történik.⁵⁵ Második leggyakoribb a hajléktalanságban élők utcán történő kihülése. Ezek a halálok megelőzhetőek lennének, ha az alapvető lakhatási- és energiaszükségletek biztosítva lennének mindenki számára.

A nem megfelelő fatüzelés és a leromlott minőségű ingatlanok fokozott veszélyt jelentenek a **kéménytűzek** kockázata miatt. Az évek alatt lerakódó kátrány és egyéb szennyeződések begyulladhatnak a kéményben, és akár a tető vagy az egész ház is leéghet.

Mivel a magyarországi épületállomány előregedőben van, és a szilárd tüzelés - elsősorban a falvakban - nagyon elterjedt, kiemelt figyelmet kell fordítani a kéménytűzek megelőzésére. Az alacsony jövedelmű háztartások számára támogatást kell nyújtani az életveszélyes kémények helyreállításához.

▲ Forrás: KSH⁵⁴

▲ Forrás: Kéménytűzek adatigénylés, Elosztó⁵⁶

⁵⁴ <http://stainfo.ksh.hu/Stainfo/> Népszámítások, Halálozás, Halálok

⁵⁵ https://hvg.hu/itthon/20170302_emmi_orfk_omsz_fagylalal_hajlektalanok

⁵⁶ <https://www.elosztoprojekt.hu/kemenytuzek-2011-2018/>

Nők és (energia)szegénység

Maga az energiaszegénység – ami európai szinten mintegy 54 millió embert érint – nem szigetelhető el a szegénység problémájától. A jelenség társadalmi nemi aspektusait vizsgáló nemzetközi kutatások szerint **a nőket a férfiaknál nagyobb mértékben sújtja az energiaszegénység**, lényegében ugyanazért, amiért **a nők általában is jobban ki vannak téve a szegénység kockázatának**.

Nehézséget jelent ugyanakkor a nemekre bontott adatok hiánya, illetve nehéz elérhetősége, ami hátráltatja a nemek eltérő helyzetére kellően érzékeny szakpolitikai tervezést is.

Négy szorosan összefüggő, egymásra kölcsönösen hatást gyakorló fő tényezőt emelünk ki, amelyek a nők esetében növelhetik az energiaszegénység kockázatát.

Anyagi okok: a nők férfiakhoz képest kedvezőtlenebb anyagi és jövedelmi helyzete. A nők fizetett munkával töltött idejükben alacsonyabb bérért dolgoznak, ugyanakkor lényegesen több fizetetlen munkát végeznek, mint a férfiak. A nemek közötti jövedelemkülönbség az érintettek egész életén átívelő negatív hatásokat okoznak.

Demográfiai okok: a szegénység által különösen fenyegetett társadalmi csoport a gyermeket egyedül nevelő szülők csoportja. Közöttük közel hétszer több a gyermekét egyedül nevelő anya, mint apa. Az egyedülállók is lényegesen jobban ki vannak téve a szegénység kockázatának, mint a családban élők: közöttük majdnem kétszer annyi a nő, mint a férfi, ráadásul az egyedül élő nők többsége 65 évesnél idősebb - míg az egyedül élő férfiak közül csupán minden negyedik -, vagyis fokozottan veszélyeztetett.

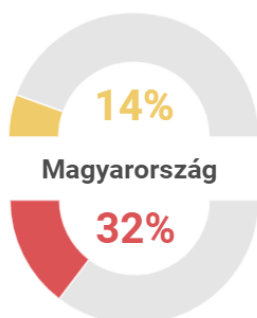
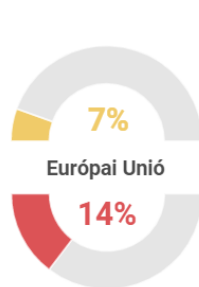
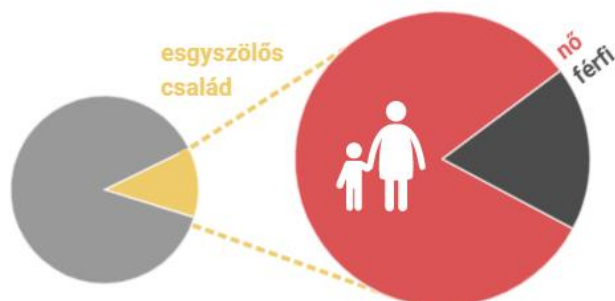
Szociokulturális okok: A nők nagyobb mértékben végeznek fizetetlen háztartási és gyerek- valamint idősgondozási, ún. társadalmi reprodukciós munkát, ami, nem kellően rugalmas foglalkoztatási lehetőségek mellett, a nők munkaerőpiaci helyzetét is rontja. A szegénységben – s így energiaszegénységben – élő nőktől a család, a gyermekek, a háztartás ellátása

megfelelő gépesítettség és infrastruktúra hiányában fokozott idő- és munkaráfordítást követel meg, ami tovább rontja a fizetett munkavégzés, s ezáltal a szegénységből való kiemelkedés esélyeit.

A nők elleni erőszak: az egész társadalmat áthatja, nyilvánvaló, hogy a szegény társadalmi rétegek között is betölti alapvető funkcióját: a javak, lehetőségek és a hatalom újraelosztását, nőktől (és gyermekektől) a férfiak felé való átcsoportosítását családon belül és kívül, kis és nagy közösségekben egyaránt.

Nők a magyarországi statisztikákban

2016-ban a háztartások 18,3%-át, a gyermeket nevelő családok közel 30%-át alkották egyszülős családok, ezek 86%-ában anya, 14%-ában apa nevelte egyedül gyermekeit⁵⁷.

Lakosok aránya, akik háztartása az elmúlt 12 hónapban anyagi okok miatt nem tudta időben befizetni közüzemi számláikat

● teljes népesség ● egyszülős háztartások

▲ 2017, Forrás: Eurostat⁵⁸

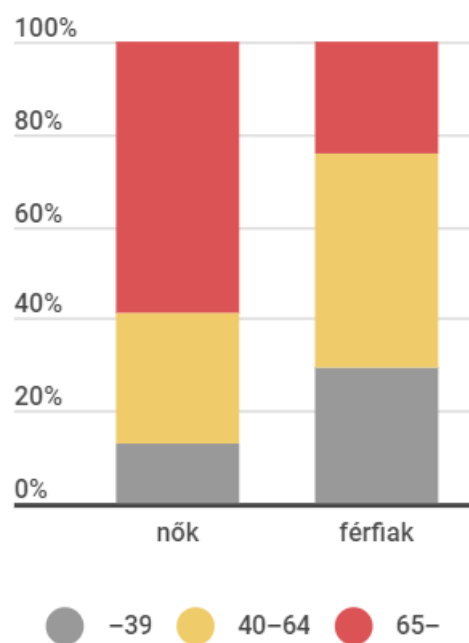
⁵⁷ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_6.pdf

⁵⁸ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_md07&lang=en

A nők férfiaknál hosszabb várható élettartama miatt több egyedülálló idős nő él egyfős háztartásban, férfi kortársaikhoz képest kevesebb jövedelemmel, akik esetében az energiaszükségletek biztosítása elhúzódó problémát jelenthet.

A 2016-os mikrocenzus idején az egyedül élők 62%-a nő, 38%-a férfi volt. Az egyedül élő nők közel 60%-a a 65 éves és annál idősebb korosztályba tartozik, míg az egyedülálló férfiak csupán 24%-a. Az egyszemélyes háztartások aránya a település méretével párhuzamosan emelkedik: a legmagasabb a fővárosban (40%), míg a városokban 32%, a községekben pedig 25%.

Nyugdíjban és egyéb ellátásban 995 404 férfi és 1 600 727 nő részesült 2018. január 1-jei adatok szerint. A nyugdíjak és egyéb ellátások átlagos összege ugyanakkor 126 512 (férfiak), illetve 111 872 forint (nők) volt. Az öregségi nyugdíj átlagos nagysága férfiak esetében 140 617, nők esetében 122 732 forint volt

▲ Életkorok megoszlása az egyfős háztartások között nemek szerint
Forrás: KSH⁵⁹

Az energiahasználat nemenként eltérő jellemzői

Mind a nemzetközi kutatások, mind pedig a hétköznapi tapasztalatok azt támasztják alá, hogy a nők és a férfiak energiaigénye, energia-fogyasztási mintázata, az energiaforrásokhoz való hozzáférésük és a források feletti rendelkezésük mértéke eltér egymástól.

⁵⁹ http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_6.pdf

A háztartás körüli munkák jelentős többségének nőkre terhelődése azzal a következménnyel jár, hogy a háztartáson belüli energia-ellátottság bármilyen hiánya elsősorban a nők és gyerekek életminőségét, munkavégzését, időfelhasználását, más tevékenységhez, lehetőséghez való hozzájutását befolyásolhatja hátrányosan.

A családi közlekedési eszközök, nagyobb munkagépek általában a férfiak használatában állnak (ha egy családban van egy autó, azt többnyire a férfi vezeti). Ezek, ha nem is teljes körben, de nagy arányban benzinnel, gázolajjal, tehát nem vezetéken érkező üzemanyaggal működnek. A háztartási gépek azonban, amelyeket általában a nők működtetnek, rá vannak kötve a vezetékes energiaforrásokra: villanyra, gázra. Ha elfogy a család pénze, egy tanknyi benzint még talán be lehet szerezni, hogy a család férfi tagja elvégezhesse a munkáját. Ha azonban a közüzemi számlák elmaradása miatt a villany vagy a gáz el van zárva, a háztartási gépek és eszközök működtetése lehetetlenné válik.

Ahol nincs elég hozzáférhető energia, ahol nincs elegendő pénz háztartási eszközökre, ott a jellemzően női feladatnak minősülő házimunkák egy részét gépek helyett kézi erővel kell elvégezni.

Magyarországon számos szakpolitikai terület, így az energiapolitika is, figyelmen kívül hagyja a nemek közötti esélyegyenlőség szempontját, amit pedig mind a kutatásokban, mind a projektervezésben szem előtt kéne tartani, szolgálva ezzel nem csak a nők, de az egész társadalom javát.

ELOSZTÓ TANULMÁNYOK

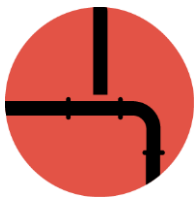
Szegénység, energiaszegénység, nők

Női Érdek, Esély Labor

A Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség és az Esély Labor Egyesület tagjai által készített elemzés a magyarországi energiaszegénység és a nők helyzetének összefüggéseit vizsgálja, reflektálva a terepen lezajlott tevékenységekre is.

https://www.elosztoprojekt.hu/elosztó_tanulmány_nok/

Szabályozás

Mivel az energiaszegénység kérdésköre különböző szakpolitikai területeket érint, ennek megfelelően számos jogszabály, rendelet és szabvány hatását kell vizsgálnunk ahhoz, hogy hatékony megoldásokat találjunk a problémákra.

Ezek a helyi rendeletektől az országos szintű jogi környezeten keresztül az Európai Unió által megkövetelt elvárásokig széles skálán mozognak. A szabályozások általánosságban a társadalom érdekeit és jogait hivatottak védeni, azonban ezek együttes hatása vagy egyes társadalmi csoportokra helyezett nyomásuk negatív következményekkel is járhatnak.

Lakossági energia

Az energiahozzáférés és annak költségei mind a lakosság, mind az ipar számára létfontosságúak. Ezért az energiapiac szabályozása és az ehhez kapcsolódó intézkedések mindig is kiemelt szerepet kaptak a közigazgatásban és közpolitikában.

A rendszerváltást követően megkezdődött az energiapiac liberalizációja, majd privatizációja, ezzel összefüggésben pedig az energiaárak folyamatosan, nagy mértékben növekedtek - a reálbéreknél és vásárlói árindexnél jóval nagyobb arányban. A kormányok különböző piacsabályozási eszközöket alkalmaztak (pl. gázártámogatás, Robin Hood-adó), hogy az alacsony jövedelmek és a magas energiaköltségek közötti feszültséget csökkentsék. A különböző lakossági energiatarifák meghatározásában 2013-ig valamilyen szintű szociális szempont mindig szerepet játszott (vagy fogyasztás-, vagy jövedelem- és egyéb rászorultsági alapon) - bár ezek sokszor bonyolult és költséges bürokratikus folyamatokkal jártak együtt, és növevő terhet jelentettek a központi költségvetésnek.

A 2013. május 10-én hatályba lépett Rezsitörvénnyel⁶¹ megkezdődött a rezsicsökkentés korszaka. Ez az állami beavatkozás a piaci viszonyok között tevékenykedő szolgáltatókat kötelezte arra, hogy egyfelől befagyasszák, másfelől három lépésben csökkentsék az általuk nyújtott szolgáltatások árát.

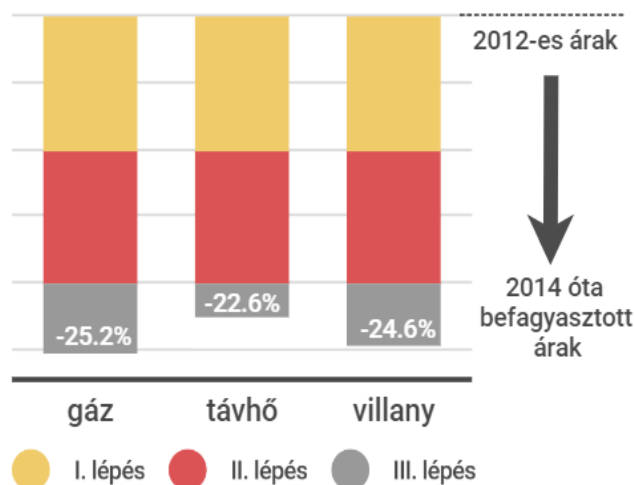
Ennek a kormány kommunikációjában szintén szociális indíttatással bevezetett eszköznek az energiaszegénység-csökkentő

hatása egyfelől vitathatatlan - mindenkinek kevesebb lett a rezsije -, másfelől, éppen szociális érzéketlensége miatt nem változtatott gyökeresen ezen az összetett problémán, sőt, az egyenlőtlenségeket növelte. A százalékos csökkentés egyformán kedvezett annak is, aki alig fogyasztott, és annak is, akinek korábban sem okozott gondot a rezsiszámla kifizetése - abszolút értékben viszont utóbbi akár többszörös megtakarításban is részesülhet, mint a szegényebb háztartások.

A Magyarország Nemzeti Energia- és Klímaterve (NEKT) az európai uniós energia- és klímacélok eléréséhez szükséges hazai vállalásokat és a kapcsolódó szakpolitikákat mutatja be. A stratégia egyik kiemelt célja a rezsicsökkentés eredményeinek fenntartása, ami egyben az energiaszegénységre vonatkozó nemzeti eszközrendszer hangsúlyos eleme is. Bár a NEKT is elismeri, hogy hazánkban nincsenek specifikus célkitűzések meghatározva az energiaszegénységre, a dokumentum szerint a kormányzati intézkedések „immáron több mint fél évtizede garantálják az egyetemes szolgáltatási árak változatlanságával a megfizethető energiaellátást és a pénzügyi kiszámíthatóságot az egyetemes szolgáltatásban vételező fogyasztók részére”⁶². A tervezett, energiaszegénység enyhítését célzó szakpolitikák is elsősorban az energiaköltségekre vonatkoznak. Az energiaszegénységet az energiaköltségek mellett a jövedelmek és az épületek energiahatékonysága is jelentős mértékben

▼ A rezsicsökkentés lépései

Forrás: Szép & Weiner⁶⁰

⁶⁰ https://www.researchgate.net/publication/340808677_The_Hungarian_utility_cost_reduction_programme_An_impact_assessment

⁶¹ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300054.tv>

⁶² https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/hu_final_necp_main_hu.pdf 74.o.

meghatározza. A NEKT azonban sajnos nem utal a lakóépületek komplex, energiahatékony felújítására, mint az energiaszegénység csökkentését szolgáló szakpolitikára.

Lakóépületek energetikai jellemzői

A rendszerváltás előtti időszakban az energiahordozók árát mesterségesen alacsonyan tartották, ezért az energiahatékonyra való törekvés nem volt meghatározó elvárás vagy követelmény a lakóépületek építésénél – aminek következményei ma nagyban hozzájárulnak az energiaszegénység mértékéhez.

Ez mára szerencsére megváltozott, így az új lakóépületeknek a következő követelményrendszereknek kell eleget tenniük:

ÁLTALÁNOS ENERGETIKAI SZEMPONTOK

▲ Országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet⁶³

RÉSZLETES ENERGETIKAI SZEMPONTOK

▲ 7/2006. (V. 24.) TNM rendelet az épületek energetikai jellemzőinek meghatározásáról⁶⁴

⁶³ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700253.kor>

⁶⁴ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0600007.tnm>

Az épületek energetikai jellemzőit nemcsak hasznos, de kötelező is tanúsítani egyes esetekben – új épület építéskor és meglévő épület vagy lakás eladása vagy bérbeadása esetén. Az erre vonatkozó szabályok megtalálhatóak az épületek energetikai jellemzőinek tanúsításáról szóló 176/2008. (VI. 30.) Korm. rendeletben.

Felújítások

Az egyes lakások (energetikai) felújításával kapcsolatos követelményeket szintén a fent említett 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendeletnek és a 7/2006. (V. 24.) TNM rendeletnek megfelelően kell végrehajtani és dokumentálni.

Ezen kívül az EU által megkövetelt klíma- és energia célkitűzések egyik kiemelt területe az épületállomány felújítása és korszerűsítése. Az energiahatékonyságról szóló 2015. évi LVII. törvény erre a problémára írja elő a Nemzeti Épületenergetikai Stratégia megalkotását, miszerint a magán- és köztulajdonban lévő lakó- és kereskedelmi célú épületek felújítását szolgáló beruházások ösztönzésére hosszú távú stratégiaként Nemzeti Épületenergetikai Stratégiát kell kidolgozni. A Nemzeti Épületenergetikai Stratégia részét képezi a Nemzeti Épületenergetikai Cselekvési Terv.

Fűtőberendezések

A tűzbiztonság és a levegőtisztaság-védelem követelményei szükségessé teszik, hogy jogszabályi szinten (sőt, az EU jogalkotása szintjén) kerüljön rendezésre a fűtőberendezések és -rendszerek szabályozása. Az ezekkel szembeni előírások két magyar jogszabályban találhatóak:

65/2011. (IV. 15.) Korm. rendelet ⇔

KÖRNYEZETVÉDELEM

54/2014. (XII. 5.) BM rendelet ⇔

TŰZBIZTONSÁG

Ezen felül az sem mindegy, hogy milyen égéstermék elvezető – azaz kémény – csatlakozik a fűtési rendszerhez. Ezekhez kapcsolódóan kötelező a rendszeres ellenőrzés - szilárdtüzelés esetén évente egyszer, gázfűtés esetén kétevente –, amit a Kormány által 2015-ben egységesen kijelölt (401/2015. (XII. 15.) Korm. rendelet) hivatásos katasztrófavédelmi szervnek kell elvégeznie. Ezen felül műszaki vizsgálatot kell végezni többek között, ha új égéstermék-elvezető kerül beépítésre, tüzelőanyag váltásnál, vagy ha új tüzelőberendezés kerül beszerelésre. A vonatkozó követelmények részleteit a 21/2016. (VI. 9.) BM rendelet tartalmazza.

A háztartási szilárdtüzelésű berendezéseket érintő szigorítások léptek/nek életbe 2020-ban és 2022-ben. Először a központi fűtésű (vízfűtéses kazánok) kerülnek sorra; az EU területén 2020 januárjától már csak az Ecodesign irányelv feltételeinek megfelelő termékek hozhatók kereskedelmi forgalomba. 2022-ben ez már a szilárd tüzelésű egyedi helyiségfűtésre is vonatkozni fog, így a most kapható vaskályhák, kandallók és kandallóbetétek nagy része kikerül majd a forgalomból.

Az egyre szigorodó szabályok egyrészt azt jelentik, hogy a napjainkban használatba kerülő új fűtési rendszerek kevesebb környezeti terheléssel járnak, másrészt mind a kályhák és kazánok, mind a kémények esetében egyre drágább beruházásokról beszélünk.

Ezeket sokan egyáltalán nem tudják megfizetni, ami azt is eredményezheti, hogy az elavult berendezéseket a biztonságos élettartamuk után is használni fogják - ami fokozott baleseti, egészségügyi kockázatokkal és légszennyezéssel jár.

Tűzifa

A tűzifával fűtés jogi szabályozása viszonylag lakonikus, azaz csak kevés jogszabály vonatkozik specifikusan erre a kérdésre. Ezen belül – az általánosan alkalmazandó normákon felül – speciális szabályozás a tűzifa minőségére, szállítására, nyilvántartására és árszabására, valamint a vevőtájékoztatásra található.

A tűzifa minőségéről szóló rendelet szerint a 30%-ot meghaladó bruttó nedvességtartalmú fa nem árusítható száraz tűzifaként. Azonban jelenleg bármilyen nedvességtartalmú tűzifa forgalomba hozható, míg szakmai szervezetek szerint szükség lenne egy konkrét határérték meghatározására.

A fatermékek és kereskedelmi lánc nyilvántartásáról szóló rendeletek elsősorban az illegális kereskedelem, és ezen keresztül a falopások és illegális erdőkivágások visszaszorítására szolgálnak.

Jogpolitikailag – az egyébként a piacon érvényesülő szabad árképzéstől eltérően – létjogosultsága van az állami beavatkozásnak a tűzifa tekintetében, amit a jog a hatósági ár alkalmazásával valósít meg. A 1990. évi LXXXVII. törvény mellékletében a hatósági áras termékek között szerepel az ún. vastag tűzifa is, amelyekre nézve a kijelölt miniszter legmagasabb árkülöbséget állapíthat meg, de az állam jelenleg nem él ezzel a törvényi lehetőséggel.

A fogyasztó részére történő tűzifa értékesítés esetén mellékelni kell egy vásárlói tájékoztatót. A vásárlói tájékoztatót a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (NÉBIH) állítja össze és a honlapján közzéteszi. A fent említett faanyag kereskedelmi lánc szereplők felügyeletét is a NÉBIH Erdészeti Igazgatósága, mint kijelölt erdészeti hatóság látja el.

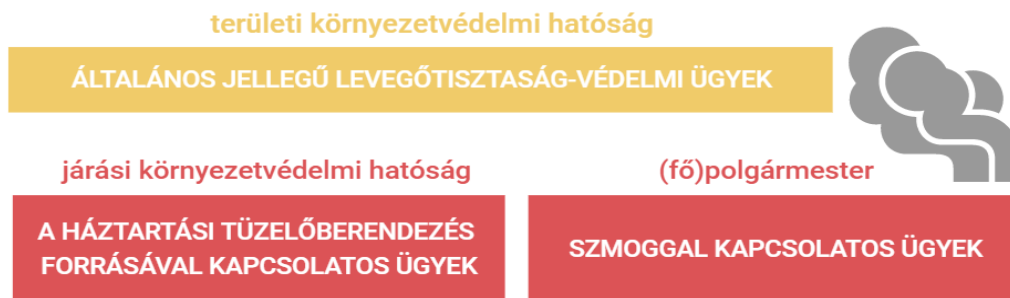
Légszennyezés

A fűtéssel kapcsolatban a légszennyezéssel kapcsolatos szabályok játszanak szerepet, mint pl. a levegő védelméről szóló 306/2010. (XII. 23.) Kormányrendelet. A környezetvédelmi jog –

többek között ebben a jogszabályban is – azt a határt akarja megszabni, amin belül még – úgymond – jogszerűen szennyezhető (pontosabban terhelhető) a környezet.

A jogszabály levegőterhelésnek tekint minden olyan tevékenységet, amelynek eredményeként légszennyező anyag jut a levegőbe. Ezen belül viszont csak az számít légszennyezésnek, tehát jogellenesnek, aminek az eredményeként légszennyező anyag a kibocsátási határértéket meghaladó mértékben jut a levegőbe. Azaz, van egy olyan határérték, ami alatt a környezet jogszerűen terhelhető, de ezt meghaladóan a jog természetesen tiltja a légszennyezést.

A légszennyező forrás a levegőterhelést okozó helyhez kötött vagy mozgó forrás. A légszennyező forrás létesítésekor és működése során levegővédelmi követelményeket kell alkalmazni. Ezeket a követelményeket a hatóság ellenőrzi, és ha kell, jogkövetkezményt (büntetést) alkalmaz. A különböző helyzetekben különböző levegőtisztaság-védelmi hatóságok járnak el:

Az EU-s szintű levegőminőségi előírások, nemzeti kibocsátás-csökkentési célkitűzések, valamint a legfontosabb szennyezési forrásokra vonatkozó kibocsátási előírásokat Magyarország is elfogadta, azonban ezeknek nem tett eleget. Emiatt 2008-ban kötelezettségzegési eljárás, majd 2018-ban a szálló por (PM10) tartósan magas szintje miatt EU bírósági eljárás indult Magyarország ellen. „A környezeti levegő minőségére vonatkozó uniós szabályozásban (2008/50/EK irányelv) meghatározott határértékeket 2010-ig, illetve 2005-ig kellett volna teljesíteni.” (Európai Bizottság)

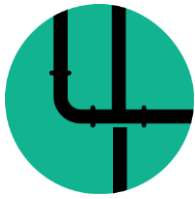
ELOSZTÓ TANULMÁNYOK

Energiaszegénységgel kapcsolatos jogi szabályozások NOSZA EGYESÜLET

A NOSZA Egyesület tanulmánya az energiaszegénység tárgykörébe tartozó szabályozási elemeket tekinti át hat altéma mentén. A fejezethez tartozó hivatkozások is itt találhatóak.

https://www.elosztoprojekt.hu/elosztto_tanulmany_szabalyozas/

Támogatások

Az energiaszegénység jelentős csökkentése és felszámolása csakis nagyszabású állami támogatási rendszereken keresztül érhető el. Ezeknek egyidejűleg kell javítania a háztartások jövedelmi szintjét, az energia megfizethetőségét, a lakhatáshoz és az energetikai beruházásokhoz való hozzáférést.

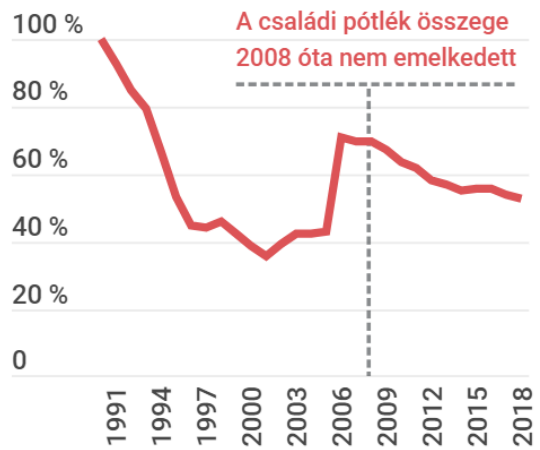
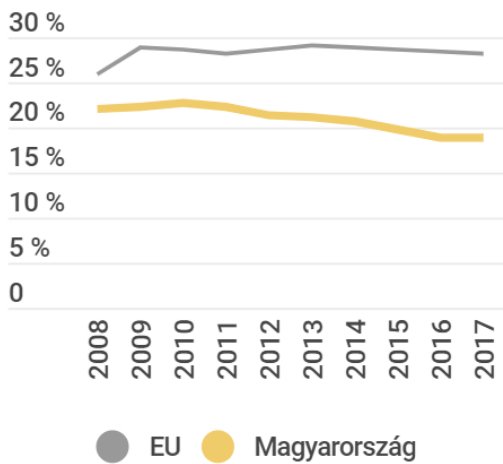
A szociális ellátórendszer szerepe

Az állam alapvető feladata az állampolgárok szociális biztonságának megteremtése, azaz olyan szolgáltatások és támogatások biztosítása, melyek megvédik a sérülékeny csoportokat (például gyermekek, idősek, fogyatékkal élők, kisebbségek) és megakadályozzák a társadalmi különbségek elmélyülését. A szociális ellátórendszer részei a gyermekvédelmi, családsegítői, továbbá az idősellátási szolgáltatások és a különböző szociális juttatások, mint pl. a családi pótlék, az álláskeresői járadék, vagy a foglalkoztatást helyettesítő támogatás (korábban: rendszeres szociális segély).

Az elmúlt évtizedben megfigyelhető, hogy egyre kevesebb központi és helyi forrás jut ezekre a rendszerekre, és a pénzübeli támogatások reálértéke is folyamatosan romlik.

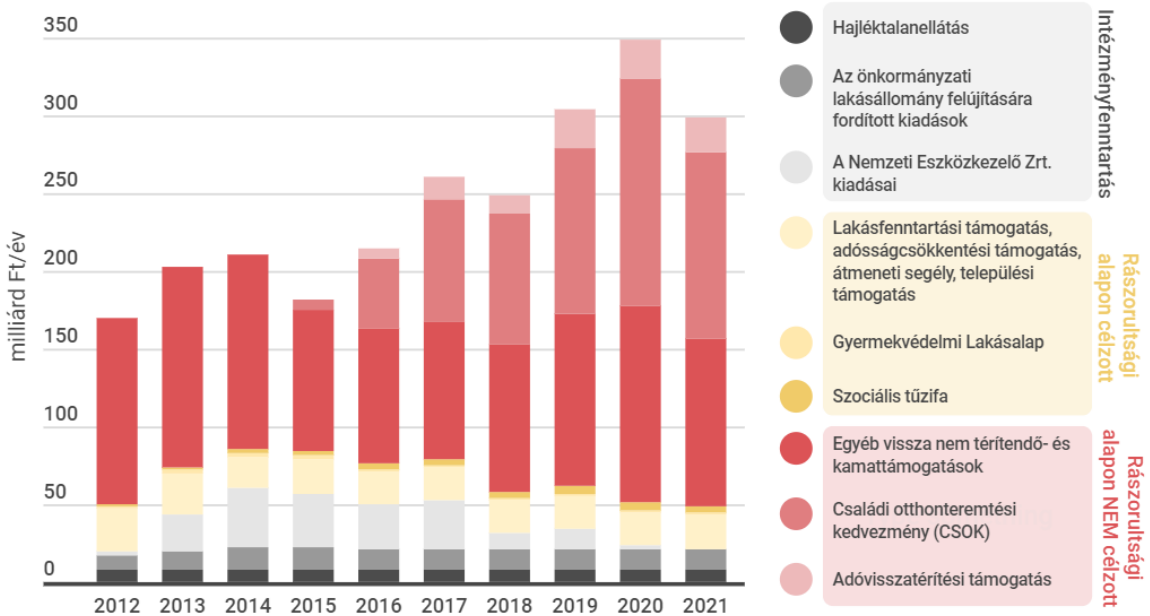
A családi pótlék ma körülbelül a felét éri az 1990-es juttatásnak, 2008 óta pedig egyáltalán nem változott az összege. 2010 és 2015 között a segélyekre fordított összeg a GDP százalékban kevesebb, mint felére csökkent (0,9%-ról 0,4%-ra)⁶⁵. Ezzel párhuzamosan az egykulcsos adórendszer bevezetése és a családtámogatás adórendszerbe terelése révén a tehetősebb családok jövedelme dinamikusan megnőtt.

⁶⁵ http://esely.org/kiadvanyok/2015_3/2015-3_2-1_MozerTauszVarga_Segelyezesi_rendszer.pdf

▲ A szociális védelemre fordított összeg GDP-hez viszonyított aránya
forrás: Eurostat⁶⁶

▲ A családi pótlék egy családra jutó havi átlagos összegének reálértéke
forrás: TEIR⁶⁷, KSH⁶⁸

2020-ban a központi állam **tizenegyszer annyit** költ szociálisan nem célzott, mint rászorultság alapján adott lakhatási támogatásokra.

▲ Az állami költségvetés lakhatási célú kiadásai
forrás: Habitat for Humanity Magyarország⁶⁹

⁶⁶ <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00098/default/table?lang=en>

⁶⁷ https://www.teir.hu/szoc_agazat/ksh_evkonyvek/a2011/pdf/szocevk_03_fejezet.pdf

⁶⁸ https://www.ksh.hu/thm/2/indi2_9_2.html

⁶⁹ <https://habitat.hu/sites/lakhatasi-jelentes-2020/koltsegvetes/>

Az elmúlt években az is megfigyelhető, hogy a kormány családpolitikája keretén belül nyújtott lakhatási, otthonteremtési támogatások rászorultsági alapon egyáltalán nem célzottak, így ezek elsősorban a középosztálybeli családokhoz kerülnek.

2019-ben indult el 10 milliárd forintos költségvetéssel a Belügyminisztérium „Felzárkózó települések” programja, mely a leghátrányosabb helyzetű településeken valósít meg diagnózis alapú komplex társadalmi (gyermekek fejlesztése a születéstől) intézményi (pl. közszolgáltatások javítása) és infrastrukturális (pl lakhatási) fejlesztéseket. A program fontos eleme a jelenlét alapú szociális munka. A „Felzárkózó települések” programjának módszertanának kidolgozója, és egyben a program egyik legfontosabb megvalósítója a Magyar Máltai Szeretetszolgálat. A programba fokozatosan vonják be egy komplex, társadalmi-gazdasági mutató alapján Magyarország 300 leghátrányosabb helyzetűnek tekinthető települését⁷⁰. A program folytatása hazai és uniós forrásokból fog megvalósulni⁷¹.

Az energiaszegénységet csakis egy jól működő, biztos és kiszámítható hálót nyújtó szociális ellátórendszer mellett lehet hatékonyan és fenntarthatóan csökkenteni. Ehhez szükséges a jelenlegi segélyezési és lakástámogatási rendszer elosztási elveinek igazságosabbá tétele. Különös nagy szükség van egy központi, lakásfenntartási támogatásra. Ezentúl fontos volna, hogy az energiaszegénység a kormány számára horizontális, minisztériumok között átívelő üggyé váljon, és így annak kezelésében az érintett intézmények aktívan részt vegyenek.

Energiafogyasztáshoz és -hatékonysághoz kapcsolódó támogatások

Hivatalos kormányzati stratégiákban az energiaszegénység fogalma a 2019-ben véglegesített Nemzeti Energia és Klímatermben szerepel először - melyben még kevés konkrét intézkedés körvonalazódik -, azonban már ezt megelőzően is elérhetőek bizonyos támogatások, melyek hozzájárulhatnak a problémák mérsékléséhez.

⁷⁰ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1500105.kor>

⁷¹ <https://www.palyazat.gov.hu/ginop-129-20-htrnyos-helyzet-teleplseken-mkd-mikro-s-kisvllalkozsok-fejlesztseinek-tmogatsa#>

Védendő fogyasztói státusz

Közüzemi hátralékok esetén – bizonyos rászorultsági feltételeknek megfelelés mellett – igényelhető a védendő fogyasztói státusz. Ez haladékat és részletfizetési lehetőséget nyújt a tartozás törlesztéséhez, azonban kedvezményt, egyéb támogatást nem biztosít. A törlesztés és a jövőbeli tartozások elkerülése céljából a szolgáltatók gyakran előrefizetős mérőórákat („kártyás órákat”) telepíthetnek, melyek – előnyeik mellett – növelhetik is a fogyasztók sérülékenységét. Amennyiben egy háztartásnak nincs módja feltölteni az egyenlegét, gyakorlatilag megszűnik a hozzáférése a hálózathoz.

Rezsicsökkentés

A 2013-ban érvénybe lépett rezsicsökkentés három lépésben, szociális helyzettől függetlenül, egységes arányban csökkentette a lakossági energiaárakat. Míg a NEKT-ben ez a legfőbb energiaszegénységi intézkedésként jelenik meg az állam részéről, több szempontból nem nevezhető hatásos beavatkozásnak (több támogatás jut a módosabbaknak, nem érinti a szilárd tüzelőanyagokat használókat). Ráadásul 2015-ben megszűnt a központi lakásfenntartási és adósságkezelési támogatás, amely a rezsicsökkentéssel ellentétben szociálisan célzott volt.

Szociális célú tüzelőanyag támogatás

A szociális tüzelőanyag-támogatási programba az 5 ezer főnél alacsonyabb lakosságszámú települések önkormányzatai pályázhatnak, az így elnyert összegből pedig fűtőanyagot vásárolnak, amelyet helyileg meghatározott feltételek szerint osztanak szét a rászoruló háztartások között. 2018 óta a program kerete elérte az 5 milliárd forintot. Az elosztás méltányos módja – mind országos, mind helyi szinten – megkérdőjelezhető. Szintén aggasztó, hogy 2014 óta a tűzifán kívül barnakőszénre is lehet fordítani ezt a forrást. Ez azért probléma, mert a szénfeleségek a legszennyezőbb és a leginkább egészségkárosító fűtőanyagok⁷² – főleg szűrőkkel nem rendelkező kályhában

⁷² <https://www.elosztoprojekt.hu/a-lignite-alkalmatlan-lakossagi-tuzelesre/>

elégetve. Ezek a támogatások összesen félmilliárd forintot tesznek ki az összes támogatásból. Kezdetben 84 önkormányzat élt ezzel a lehetőséggel, 2019-ben viszont már 252-re nőtt a számuk⁷³.

Otthon Melege Program

A 2014-ben indult Otthon Melege Program pályázat útján nyújtott állami támogatást többek között a lakóépületek energetikai felújításához. Mivel ezekhez a támogatásokhoz előfinanszírozásra és jelentős önrészre volt szükség, az alacsony jövedelemmel rendelkező háztartások nem tudtak részt venni a programban.

Lakossági energetikai felújítási programok

Az energetikai felújítások ösztönzésének leghatékonyabb módja a pénzügyi támogatási rendszerek széleskörű biztosítása, melyek részei a vissza nem térítendő források és a kedvezményes vagy kamatmentes hitelek.

Magyarországon az energiahatékonyságot ösztönző programok alapvetően három forrásból valósultak meg:

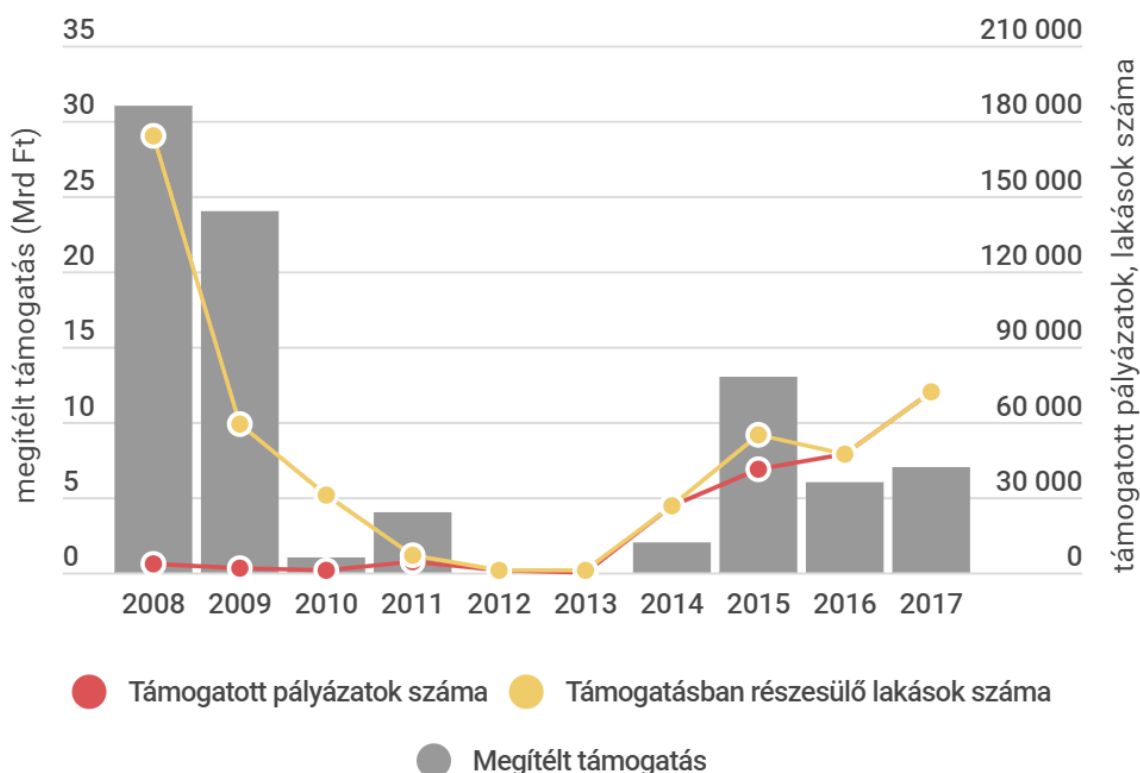
- Központi költségvetésből
- Európai Unió forrásokból az Operatív Programokon keresztül
- Szén-dioxid kvóták értékesítéséből származó bevételekből a Zöldgazdaság Finanszírozási Rendszeren (2013-ig Zöld Beruházási Rendszer) keresztül

Az eddigi legnagyobb léptékű támogatások a panelprogramok voltak, amelyek keretében több mint 200 ezer lakás épületén végeztek energetikai felújítási munkákat (fűtési rendszer korszerűsítése, -szabályozhatósága, nyílászárócsere és/vagy homlokzati hőszigetelés). Ezek részben a központi költségvetésből finanszírozott Új Magyarország Lakásfelújítási Program

⁷³ Belügyminisztérium, Habitat for Humanity adatigénylés

keretében, részben pedig a szén-dioxid kvóták értékesítéséből származó bevételekből képzett Zöld Beruházási Rendszer forrásaiból valósultak meg.

A **lakástakarékpénztárakat** (lakás-előtakarékossági rendszer) 1997-ben vezették be, amelyek segítségével lakáscélú megtakarításokat vezethettek és magas állami támogatás (30%) mellett olcsó hiteleket vehettek fel az ügyfelek. 2018-ban az állam megszüntette ezt a támogatást. Ekkor a legnépszerűbb lakástakarékpénztárnál, a Fundamentánál csaknem 780 ezer számlát vezettek. Ezzel egy széles körben elérhető, energetikai beruházásokat is eredményező támogatási forrás szűnt meg.

▲ Energiamegtakarítást eredményező pályázati programok adatai (2018)

Forrás: Második NÉS⁷⁴

2014 óta a lakosság számára elérhető felújítási pályázatokat az **Otthon Melege Program** keretében írták ki, melyeket szintén a szén-dioxid kvótákból finanszíroztak (Zöldgazdaság Finanszírozási Rendszer). A programban 2018-ig 27 ezer háztartás - a lakások kevesebb, mint egy százaléka – részesült épület-energiehatékonyt javító beruházásra irányuló

⁷⁴ <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6bcb816077f795960249fcc31c699245299be2da/letoltes>

támogatásban (épületek hőszigetelése, nyílászárók cseréje, fűtéskorszerűsítés) és csaknem 150 ezer pedig háztartási nagygépek cseréjére kapott lehetőséget. Az utolsó kiírás 2019-ben a panelépületekre irányult, azóta nincs meghirdetett program vagy elérhető információ a program jövőjével kapcsolatban.

2008 óta kifejezetten **családi házakra** irányuló állami pályázati konstrukcióból mindössze 2800 lakás részesült támogatásban, holott ezeknél az energiaköltségek jóval megterhelőbbek az ott lakók számára, mint a társasházakban.

Európai uniós források

A klímacélok eléréséhez jelentősen csökkenteni kell a lakóépületek energiafelhasználását és növelni a tiszta energiához való hozzáférést, aminek eléréséhez támogatási forrásokat biztosít az EU. Ezek elsősorban a hét évenként meghatározott, többéves pénzügyi kereten (Multiannual Financial Framework, MFF) belül kerülnek allokálásra. A tagállamok a különböző fejlesztési területeken belül kiírt Operatív Programok (OP) által osztják szét a támogatásokat.

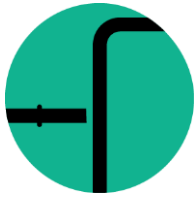
Az energiaszegénység szempontjából egyrészt relevánsak a város és vidékfejlesztést célzó programok (pl. szociális városrehabilitáció, komplex telepprogramok), melyek a 2014-2020-as ciklusban a Terület- és Településfejlesztés Operatív Program (TOP) alatt futottak, és az ezekhez szorosan kapcsolódó szociális szolgáltatásokat is támogató Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP). Másrészt fontos (lett volna) a kifejezetten energetikai beruházásokat ösztönző, a 2014-2020-as ciklusban a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP). Ez utóbbi azonban, a kezdeti tervekkel ellentétben végül átcsoportosításra került. Az eredetileg lakossági energetikai felújításokra szánt vissza-nem térítendő támogatás keretösszeget végül csak közintézményekre és vallási szervezetek tulajdonában álló ingatlanokra lehetett fordítani⁷⁵, valamint energiahatékonysági hitelprogramok indultak el végül (GINOP és VEKOP keretből). A hitelprogram jellegéből fakadóan nem volt elérhető a sérülékeny háztartások számára, illetve az alacsony érdeklődés miatt a hitel feltételeit többször módosítani kellett, a keretösszeget pedig lecsökkentették.

⁷⁵ <https://www.portfolio.hu/unios-forrasok/20180626/csendben-beletorodott-brusszel-hogy-a-csaladi-hazak-helyett-a-kozepuletekre-szorjuk-ki-az-eu-pentz-290048>

A következő költségvetési ciklus (2020-2027) kiemelt szempontja az *igazságos átmenet* (Just Transition), mely azt is jelenti, hogy biztosítani kell a rászoruló rétegek és elmaradottabb térségek hozzáférését a korszerűbb, környezetkímélőbb megoldásokhoz. Minden eddiginél nagyobb összegek lesznek elérhetőek a klímacélok eléréséhez kapcsolatos beruházásokra és fejlesztésekre az Európai Zöld Megállapodás (European Green Deal) keretében. Az Európai Tanács külön stratégiát dolgozott ki *Felújítási Hullám (Renovation Wave)* címmel, a lakóépületek energetikai felújítására, melynek célkitűzése 35 millió épület megújulása 2030-ig. A stratégia hangsúlyos területei közé tartozik az energiaszegénység csökkentése, a legrosszabbul teljesítő épületek elérése és a mélyfelújítások ösztönzése.

A fent említett elvárások teljesítéséhez a következő ciklusra kiírt Operatív Programoknak tartalmazniuk kell olyan támogatási elemeket, amelyek az elavult ingatlanokban élő alsó jövedelmi rétegeket is célozzák. Ebbe tartoznak a vissza nem térítendő támogatások, kamatmentes hitelek, valamint az optimalizált önerő és előfinanszírozási konstrukciók.

Hosszútávú, kiszámítható és differenciált lakossági energetikai felújítási programokra van szükség, ahhoz hogy a társadalom egésze részt tudjon venni a klímakatasztrófa elkerüléséhez szükséges technológiai átmenetben.

Nemzetközi és hazai jó gyakorlatok

Világ- és Európa-szerte egyre több civil szervezet, önkormányzat és kormány tesz bátor lépéseket és nagyszabású intézkedéseket az energiaszegénység csökkentésének érdekében. Ezekből válogatva ebben a fejezetben pár pozitív példára, valamint az energiaszegénységhez kapcsolódó témákban Magyarországon aktív civil szervezetekre hívjuk fel a figyelmet.

Spanyolország: Helyi aktivizmustól az országos szakpolitikáig

Ma Spanyolország azon kevés országok egyike, ahol hivatalos nemzeti energiaszegénységi stratégiát fogadtak el - 2019 márciusában. Az országban az energiaszegénység hatásos megfékezésében Barcelona jár az élen; itt jelenleg 11 Energia Tanácsadó Pont működik, melyen keresztül a nehéz helyzetbe került energiafogyasztók kérhetnek segítséget. A rászorulóknak a lekapcsolás megelőzésében és további energia-hatékonysági információkhoz való hozzájutásban is számíthatnak a tanácsadó pontok munkatársainak segítségére. Mindezeket túl munkaerőpiaci programokba is bekapcsolódhatnak az érintettek.

Ezen kezdeményezések előzménye a helyi lakhatási mozgalomból létrejött „Szövetség az Energiaszegénység Ellen” nevű szervezet (továbbiakban: Szövetség) aktivista és közösségi munkája, melynek eredményeként 2015-ben bevezetésre került az a Katalán Törvény (Llei 24/2015), mely megtiltja a gáz- és áramszolgáltatóknak a gazdasági nehézségekkel küzdő háztartások lekapcsolását a hálózatról. A Szövetség azóta is segíti a rászoruló sorstársakat - az aktivisták nagy része maga is súlyos energiaszegénységben él - és nyomon követi, szükség esetén kikényszeríti a törvény betartását.

▲ Kép forrása: Szövetség az Energiaszegénység Ellen (Aliança contra la Pobresa Energètica)⁷⁶

Források és további olvasnivaló:

- [Energy Poverty Observatory](#)
- [Transnational Institute](#)
- [Szövetség az Energiaszegénység Ellen](#)
- [Sergio Tirado előadása a témában az Elosztó Energiaszegénység: Háztartások nehézségeitől a klímaválságig c. konferenciáján](#)

Bulgária: Zöld beruházások és energetikai felújítások Burgaszban - alacsony jövedelműek számára is

A tengerparti Burgasz - Bulgária 4. legnépesebb városa - jó példája annak, hogyan lesz élhetőbb egy város mindenki számára, ha a városvezetés tudatosan előtérbe helyezi a zöld és szociális szempontokat. Burgasz városa hatékonyan vonta be az uniós, az állami és a piaci forrásokat annak érdekében, hogy a közlekedést, a középületeket, a köztereket és a lakóingatlanokat energiahatékony és innovatív zöld fejlesztésekkel újítsa meg.

⁷⁶ <https://pobresaenergetica.es/qui-som/com-ens-organitzem/>

▲ Kép forrása: gradat.bg⁷⁷

A lakosság jelentős része panelépületekben lakik, melyekből több mint kétszázat (ezekben él a lakosság kb. 20%-a) sikerült energetikai felújításokkal modernizálni -, vissza nem térítendő támogatások révén - 2015 és 2019 között. Az EU-s forrásokból finanszírozott „Társasházak energiahatékonysági nemzeti program” kifejezetten decentralizált módon működött -, azaz helyi önkormányzati szinten kellett lebonyolítani a kapcsolódó projekteket. A burgaszi program titka - az országos programban itt került a legtöbb lakás felújításra - a szükséges intézményi rendszer felállítása; információs kampányok, események, fórumok, nyílt napok szervezése; dedikált forródrót üzemeltetése, és - a program által megköveteltek szerint - a tulajdonosok egyesületének támogatása a projekt megvalósítása során. A lakóépületeken kívül minden burgaszi középület is felújításra került.

Források és további olvasnivaló:

- [Transformative cities](#)
- [Bolgár Regionális Fejlesztési és Közmunkaügyi Minisztérium](#)
- [mPower](#)
- [Gradat](#)

⁷⁷ <https://gradat.bg/>

Anglia: Szövetkezeti közösségi energia az energiaszegénység csökkentéséért (is) Londonban

A londoni Repowering non-profit szervezet megújuló-energiaszövetkezetek és energiaközösségek létrejöttét segíti elő innovatív modelljük mentén. Első lépésben egy-egy negyed lakóit toborozzák szövetkezeti tagokká, majd bevonzzák a szükséges tőkét a megvalósítandó projektekhez. Ezek lényege, hogy a szomszédság háztetőire napelemeket telepítenek. Első projektjük Brixtonban 2013-ban valósult meg – mára már három szövetkezet működik itt -, ahol a napelemeket szociális bérlakások tetőire helyezték ki.

▲ Kép forrása: Repowering⁷⁸

A tetőfelületet a szövetkezet a lakóközösségtől bérlési meghatározott mennyiségű elektromos áramért cserébe — így csökkentve a közös költséget. Továbbá a lakók kedvezményes árat fizetnek az áramért. Az előállított energia bevételéből a befektetők 3-4%-os haszonnal kapják vissza a befektetett összeget, míg a haszon 20%-a egy közösségi kasszába megy, amiből további energiahatékonysági vagy közösségi fejlesztések valósulnak meg. A szövetkezet demokratikus alapon működik; minden tagnak egy szavazata van – a befektetett összegtől függetlenül. A projektek révén a közösségek tagjai a megtakarított üvegházhatású gáz-

⁷⁸ <https://www.repowering.org.uk/our-story/>

kibocsátáson kívül a helyi gazdaságot serkentik, közösséget építenek, továbbá helyi munkahelyeket és képzési lehetőséget biztosítanak a hátrányos helyzetű lakók számára.

Források és további olvasnivaló:

- [Repowering](#)
- [Brixton energy](#)
- [Good Energy](#)
- [Sustainability University of London \(videó előadás\)](#)

Anglia: Új építésű szociális bérlakások szalmabálából

A kelet-közép angliai Martin településen épült az ország első négy szalmabála szociális bérlakása. Ezek az épületek, a vastag, kiváló hőszigetelésű jellemzőkkel bíró szalmafalaknak köszönhetően, közel nulla energiafogyasztásúak. Továbbá, mivel szinte kizárólag természetes anyagokból épültek – a szalmán kívül pl. a vakolat és a festés mész alapú, a padlószigetelés bárány gyapjú, a nyílászárók fából vannak – még környezetkímélőek is, mind az előállítás, mind az újrahasznosítás terén. Fontos jellemzőjük, hogy szintetikus anyagoktól mentes, egészséges („lélegző”) életteret biztosítanak a benne lakók számára.

A lakásokat egy-egy fatüzelésű kályha fűti ki, a melegvíz előállításában napkollektorok segítenek. Egy hagyományos angliai lakóházhoz képest négyzetméterenként kb. negyedannyi energiát igényelnek ezek a lakások. Az építési költségek hasonlóak egy hagyományos (kevésbé energiahatékony és fenntartható) lakóházéhoz, még annak ellenére is, hogy az itt használt anyagok és technológiák nem elég elterjedtek, ezért viszonylag drágák, a tömegesen alkalmazott megoldásokhoz képest.

▲ Kép forrása: Sleaford Standard⁷⁹

Források és további olvasnivaló:

- [School of Natural Building](#)
- [Inside Housing](#)
- [Guardian](#)

Belgium: Papillon project – Takarékos háztartási gépek lízingje

A belga szociális munkás, Stefan Goemaere által megálmodott és beindított program keretében szegénységben élő emberek jutnak jó minőségű, energiatakarékos háztartási gépekhez, lízing formájában. A Bosch (BSH) szolgáltatja a gépeket – egy energiahatékonysággal és szegénységgel foglalkozó társadalmi vállalkozáson (Samenlevingsopbouw) keresztül – a rászoruló családok számára.

⁷⁹ <https://www.sleafordstandard.co.uk/news/people/nkdc-recognised-top-housing-provider-2094052>

Kép forrása: Papillon project⁸⁰

Az érintettek szerződést írnak alá, amelyben megállapodnak, hogy 7-10 eurót fizetnek havonta a gépekért, aminek fejében otthonukban használhatják azokat. A Bosch cég 10 éves garanciát és díjmentes szervizelést biztosít a projekt során. A társadalmi vállalkozás fizetési garanciát vállal a gyártó felé, és egy erre létrehozott alapból pótolja az esetleges fizetési elmaradásokat. A 2018-ban még pár tucat gépet kölcsönző program, ma 100-at lízinggel a célcsoport tagjai számára, 2020-ra már azt tervezték, hogy 2000 gép kerül forgalomba Flandria területén. Az országos, nagyobb léptékű franchise-modell kidolgozása is folyamatban van. A programnak köszönhetően ezek a családok sokszor életükben először jutnak modern, vadonatúj gépekhez, melyek áramfogyasztása – és így karbonlábnyoma is –, akár töredéke az előzőleg használtakénak. Ráadásul ez a modell a körkörös gazdaság⁸¹ egy kiváló példája, melyben a felhasználó nem a terméket vásárolja meg, hanem csupán a szolgáltatást, amely az ételek hűtését, a ruhák vagy az edények mosását biztosítja. A lízing lejártá után a cég felújítja („újragyártja”) a gépeket vagy annak alkatrészeit, alapanyagait pedig újrahasznosítja.

Források és további olvasnivaló:

- [Bosch Papillon Project](#)
- [Ashoka](#)
- [Circularity.fm \(podcast\)](#)
- [Samenlevingsopbouw](#)

⁸⁰ <https://www.bosch.com/stories/papillon-project/>

⁸¹ <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/economy/20151201STO05603/korkoros-gazdasag-mit-jelent-miert-fontos-es-mi-a-haszna>

Magyarországi jó példák

Az alábbi listában a teljesség igénye nélkül mutatunk be olyan hazai szervezeteket, amelyek az energiaszegénység, vagy annak valamely része, kiváltó oka ellen küzdenek.

Jó példák természetesen máshol is vannak, valamint bízunk benne, hogy a hazai energiaszegénység kutatása és bemutatása hozzájárul ahhoz, hogy a jövőben még több szervezet, civil, önkormányzati és állami kezdeményezés foglalkozzon az energiaszegénység felszámolásával.

Energiához való hozzáférés

- Bagázs
 - A BAGázs Bag és Dány romatelepein dolgozik a társadalmi esélyegyenlőség elősegítéséért, önkéntesek és helyiek bevonásával.
 - Az adósságkezelő programmal segítik a telepi háztartásokat, hogy többek között az elektromos energiához való hozzáférés rendezett és biztosított legyen.
 - <https://bagazs.org/adossagkezeles/>
- Héra alapítvány
 - Az alapítvány a rendszerváltozás óta segíti azokat, akik nem tudják megfizetni az energetikai kiadásokat. Többek között áram-, gáz-, távhőszámlák kifizetését támogatják.
 - <http://heraalap.hu/>
- Hálózat Alapítvány
 - Azon szociálisan rászorult, fővárosban lakó polgárokat támogatja, akik a lakásfenntartási költségek miatt szociálisan nehéz helyzetbe kerültek, és önerejükből nem képesek fedezni az elfogadható szintű lakhatás költségeit.
 - <http://www.halozatalapitvany.hu/>
- Fényhozók
 - Főként az áramszolgáltatáshoz való hozzáférést segítő alapítvány. A hálózatra valamilyen (jellemzően anyagi) okokból rá nem kapcsolt háztartásoknál kisméretű, a minimális szükségleteket kielégítő napelemek telepítését segítik.
 - <https://www.facebook.com/fenyhozok/>

Segítség a fűtésben

- Apro'tech, Habitat for Humanity Magyarország
 - A név jelentése 'kisléptékű megfelelő technológia.' A társadalmi vállalkozás keretében energiaszegénységben élő háztartások számára terveznek és építenek hatékony, tiszta égésű kályhákat.
 - <https://www.facebook.com/aprotech.stoves>
- PAD Alapítvány
 - A környezeti igazságosságot szem előtt tartó szervezet többek között kutatásokat, szakpolitikai elemzéseket készít, oktatási és művészeti tevékenységeket végez.
 - Energiaszegénységgel kapcsolatos projektjük például a többhasználatú sarjerdő, ami innovatív megoldásként szerepet játszhat a szilárd tüzelésben, vagy a hétköznapi hiánycikkek című művészeti projektjük.
 - <http://pad.network/projektek/>

Érdekérvényesítés

- A Város Mindenkié (AVM)
 - Hajléktalan és lakásszegénységben élő emberek és szövetségeseik önszerveződése, akik a lakhatáshoz való jogért és az egyenlőségen alapuló társadalomért küzdenek.
 - <https://avarosmindenkie.blog.hu/>
- Polgár Alapítvány az Esélyekért (PAE)
 - A PAE missziója, hogy elősegítse a hátrányos helyzetű (előítéletekkel és kirekesztéssel sújtott) csoportok, kiemelten a romák társadalmi emancipációját, hozzájáruljon önszerveződésének és képviselőitének erősítéséhez.
 - Kiemelten foglalkoznak az energiaszegénység témájával, azon belül is az áram-hozzáférés problémáival.
 - <http://polgaralapitvany.hu/>

- **Női Érdek (Magyar Női Érdekvégyesítő Szövetség)**
 - A szövetség támogatja a különböző nőszervezeteket, női érdekképviseleti csoportokat. Céljai többek között a nők elleni erőszak felszámolása, és a nemek közötti esélyegyenlőség előmozdítása. Az Elosztó Projekt tagjaként a szervezet munkatársai azt vizsgálták, hogy az energiaszegénység hogyan érinti a nőket.
 - <http://noierdek.hu/>

- **NOSZA (Nonprofit Szektor Analízis) Egyesület**
 - Az Egyesület célja a civil nonprofit szektor jogi környezetének fejlesztése. Az Elosztó Projektben a NOSZA vizsgálta az energiaszegénységgel kapcsolatos hazai jogi környezetet.
 - <http://www.nosza.hu/>

Lakhatás

- **Utcáról Lakásba Egyesület (ULE)**
 - Az ULE modellprogramokat dolgoz ki és működtet, amelyekben önálló lakhatást nyújtanak hajléktalan és rászoruló embereknek.
 - Szociális bérlakások felújítása, szociális lakásügynökség
 - <https://utcarollakasba.hu/>

- **Habitat for Humanity Magyarország**
 - A Habitat terepi programokkal (pl. lakásfelújítások) és szakpolitikai érdekvégyesítéssel dolgozik a lakhatási szegénység mérsékléséért.
 - Évek óta foglalkozik kiemelten az energiaszegénység témájával. A szervezet része az Elosztó Projektnek is.
 - <https://www.habitat.hu/>

- **Esély Labor Egyesület (ELE)**
 - Az ELE elsősorban közösségszervező és közösségfejlesztő programokkal foglalkozik, ezáltal erősítve a szegénységben élő emberek érdekvégyesítését.
 - A szervezet tagjai évek óta dolgoznak Ágon, ahol segítségükkel az Elosztó Projekt keretében több energiaszegénységgel kapcsolatos, azt enyhítő beavatkozás valósult meg.
 - <https://eselylabor.hu/>

Fenntartható energia, energiahatékonyság, környezetvédelem

- Energiaklub
 - Szakpolitikai Intézet és Módszertani Központ. Tevékenységük elsősorban az energiahatékonyság, a megújuló erőforrások, az éghajlatvédelem, a hagyományos energiahordozók és az energiapolitika területeire összpontosul.
 - Magyarországon elsők között kutatták az energiaszegénység jelenségét és máig aktívak a témában.
 - <https://energiaklub.hu/>
- Környezeti Tanácsadó Irodák Hálózata (KÖTHÁLÓ)
 - 1997. óta fűzi egybe azon zöld civil szervezeteket, amelyek kiemelt tevékenységei közé tartozik a környezeti tanácsadás.
 - Szervezeteik többek között ingyenes környezeti tanácsadással, témavizsgálatokkal, jogi tanácsadással dolgoznak az ország környezeti állapotának javításáért.
 - A KÖTHÁLÓ a Zöld Kapcsolat Egyesületen keresztül tagja volt az Elosztó Projektnek.
 - <http://www.kothalo.hu/>
- Levegő Munkacsoport (LMCS)
 - Az LMCS az egészséges környezet védelme érdekében ismeretterjesztéssel és érdekérvényesítéssel foglalkozó civil szervezet.
 - Küldetésüket és szakterületüket a háztartási tüzelésből származó légszennyezés miatt érinti az energiaszegénység.
 - <https://www.levego.hu/>
- Magyar Energhatékonysági Intézet (MEHI)
 - A MEHI az energiahatékonysági szakemberek közössége és az érdekelt vállalkozásokkal partnerségben működő elemző és érdekérvényesítő szervezet. Szakmai célkitűzésük, hogy úgy segítsék elő Magyarország gazdasági fejlődését, hogy közben energiafogyasztását mérsékelni lehessen.
 - Kiemelt területük a lakossági épületenergetika.
 - <https://mehi.hu/>

- Magyar Természetvédők Szövetsége (MTVSZ)
 - Az MTVSZ több, mint 100 hazai környezet- és természetvédő szervezet közössége, tagjai Magyarország minden megyéjében jelen vannak. Fő céljuk a természet egészének a védelme és a fenntartható fejlődés elősegítése. Dolgoznak többek között a szénkivezetésért és a közösségi energia megoldásainak terjesztéséért.
 - <https://mtvsz.hu/>

- WWF Magyarország
 - A WWF Magyarország a hazai természeti értékeink védelmében négy kiemelten fontos területre koncentrált, melyből az egyik az éghajlatváltozás és az energia kérdésköre.
 - Dolgoztak többek között a lignitbányák számának csökkentéséért és a biomassa alapú energiatermelés fenntarthatóságáért.
 - <https://wwf.hu/>

Javaslatok

Az energiaszegénység hatékony és hosszú távú kezelése egy megalapozott stratégia mentén lehetséges. A megfelelő beavatkozások tervezéséhez szükséges az energiaszegénység hazai jellegzetességeinek feltárása, az energiaszegénység fő okai mentén (alacsony jövedelmek, magas energiaárak, alacsony hatékonyságú épületek és berendezések, energiahasználat). Szükséges az érintettek csoportok beazonosítása több indikátor mentén (pl. energiaköltségek magas aránya, alulfogyasztás, hátralékosság, lakásminőség és energiahatékonyság, épülettípus, fűtési mód, sérülékeny csoportok stb.) Az energiaszegénység jellemzői alapján szükséges meghatározni azokat a szakpolitikákat, melyek fenntartható és hosszútávú megoldást nyújtanak a kiváltó okokra, és elérik az energiaszegénység által érintett háztartásokat. Ahhoz, hogy a szakpolitikák megvalósuljanak, az egyes beavatkozások mellé anyagi forrásokat, kiszámítható és mérhető célszámokat, határidőket és a megvalósításért felelős szerveket kell rendelni.

Az Európai Unió energia-átalakulással és klímavédelemmel kapcsolatos irányelvei részét képezik az energiaszegénység csökkentésére irányuló szakpolitikák. Az EU által elvárt szakpolitikák hazai átültetése, és az EU által biztosított aktuális források felhasználása során érdemes kiaknázni az energiaszegénység enyhítésében rejlő potenciálokat. A legrosszabbul teljesítő épületek felújítása, az energiahatékonysági kötelezettségi rendszeren és egyéb programokon keresztül az energiaszegénységben élők lakásainak és berendezéseinek hatékonyá tétele, energiaközösségek létrehozása, és megújuló energiaforrások biztosítása a hátrányos helyzetű térségekben csak néhány példa a lehetőségekre.

Ahhoz, hogy az energetikai átállás során lehetővé váljon az energiaszegénység enyhítése, szükséges, hogy az EU által biztosított források figyelembe vegyék a Közép-és Kelet-Európai tagállamok sajátosságait. Ezekre példa, hogy a lakások jelentős része magántulajdonban van, és a tulajdonosok jelentős részének nincs elegendő megtakarítása, nagyon kevés a szociális bérlakás, magas a családi házak aránya, és az alacsony jövedelműek körében elterjedt a szilárdtüzelés.

Magyarországon pedig az EU-s pénzek felhasználásnak tervezésekor törekedni kell lenni arra, hogy az energiaszegénység enyhítése minél nagyobb mértékben megvalósuljon. A zöld átállást elősegítő programok (a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz, az Operatív Programok, Felújítási Hullám) megvalósítása során garantálni kell hogy a leghátrányosabb helyzetű települések, régiók is hozzáférjenek a forrásokhoz, és a források enyhítsék az energiaszegénységben élő háztartások nehézségeit. Ezek a programok a környezeti problémák kezelése mellett társadalmi-gazdasági hasznokat is eredményeznek. Ezért fontos, hogy ezek a pozitív mellékhatások a hátrányos helyzetű régiókban is megjelenjenek, és így az épületek felújítása, fűtéskorszerűsítése, energiaközösségek létrehozása révén nem csak a klímavédelmi célokhoz érjünk közelebb, hanem javuljon a foglalkoztatottság, valamint az emberek egészsége és iskolai-, munkahelyi teljesítménye is.

Szükség van továbbá arra, hogy Magyarországon legyen önálló lakáspolitikai cél, mely nem csak családpolitikai célokat szolgál. Egy megfelelő lakáspolitikának hangsúlyos eleme kell, hogy legyen az energiaszegénység csökkentése, és a lakásminőséggel, és megfizethetőséggel kapcsolatos problémák enyhítése.

Az energiapolitikának szintén messzemenően tekintetbe kell vennie a társadalmi szempontokat. Törekednie kell arra, hogy az energetikai átállás, és az egyéb energiapolitikai beavatkozások társadalmi költségei (növekvő energiaárak, energiahatékony beruházások és megújuló energiaforrások hozzáférhetőségének egyenlőtlenségei) minél alacsonyabbak legyenek, és a társadalmi hasznok (pl. energiaszegénység enyhítése révén javuló levegőminőség és egészségügyi mutatók, iskolai-és munkahelyi teljesítmény növekedése, csökkenő rezsikiadások, stb.) minél inkább realizálódjanak. Ahhoz, hogy az energiaszegénység enyhítése lehetővé váljon, elengedhetetlen a segítő szakmák (védőnők, szociális munkások, egészségügyi szakemberek) bevonása, és aktív részvételük a szakpolitikák megvalósításában, érintettekhez való eljuttatásában.

Az Elosztó Projekt által javasolt intézkedések

Központi lakhatási támogatás visszaállítása: Újra jöjjön létre egy központi normatív lakásfenntartási támogatás, amely a háztartások jövedelmi helyzete és lakásfenntartási költségei alapján nyújt segítséget a rászoruló háztartásoknak.

„Progresszív” energiaárak bevezetése: A jelenlegi rezsicsökkentés helyett a háztartási energiaárak fogyasztási mérték szerinti sávos árazását javasoljuk. Ebben a legolcsóbb – vagy ingyenes – sáv biztosítsa a legalapvetőbb energiaszükségletek (például a világítás) kielégítését, a középső sáv(ok) a piaci árak megfelelően legyenek beárazva, a legdrágább sáv pedig a túlfogyasztásból származó energiafelhasználást sújtsa többletköltséggel. Így finanszírozható az alsó sáv támogatása, ugyanakkor növekedne az energiahatékonysági felújításokra való hajlandóság azok körében, akik külső támogatás nélkül is megengedhetik ezt a befektetést.

Célzott lakásfelújítási támogatások: Hosszútávú, kiszámítható, egymásra épülő és differenciált lakossági energetikai felújítási programokra van szükség. Az európai uniós klímacélok eléréséhez jelentősen csökkenteni kell a lakóépületek energiafelhasználását és növelni a tiszta energiához való hozzáférést, melyhez ráadásul várhatóan nagyszabású támogatási keretet fog biztosítani az Európai Unió. A jelenleg is folyó pénzügyi tervezések kiemelt szempontja az „igazságos átmenet” (*Just Transition*), mely azt is jelenti, hogy biztosítani kell a rászoruló rétegek hozzáférést a korszerűbb, környezetkímélőbb megoldásokhoz. A következő ciklusban kiírt Operatív Programoknak tartalmazniuk kell olyan támogatási elemeket, amelyek az elavult ingatlanokban élő, alsó jövedelmi rétegeket célozzák. Ebbe tartoznak a vissza nem térítendő támogatások, kamatmentes hitelek, és az optimalizált önerő és előfinanszírozási konstrukciók. Ide értendők: az előtakarékosság módszertanának kidolgozása, szociális banki programok meghonosítása, a meglévő releváns gyakorlatok kiterjesztése.

Szociális tüzelőanyag-támogatás: A támogatás központi és helyi elosztási szabályait összhangba kell hozni. A szilárd tüzelőanyag-támogatásra rászorulókat körét kívánatos volna központilag meghatározni és a rászorultsági elveket erősebben érvényesíteni. Az

önkormányzatok elsősorban a támogatás szétosztásáért és az elosztás korrigálásáért legyenek felelősek. Szükséges továbbá bevezetni a tüzelő minőségére vonatkozó szabályozást: a kiosztott fa nedvességtartalmát maximum 25 százalékban limitálni, illetve a széntermékekre való pályázás lehetőségét megszüntetni. A támogatási keretnek ki kell terjednie a tüzelő szállítási költségeire, hogy ez ne az önkormányzatot terhelje.

Fűtéskorszerűsítés: A lakóépületek teljeskörű energetikai felújításán kívül a lakások fűtéskorszerűsítését kiemelten támogatni kell, legfőképp a szilárd tüzelésű kályhák lecserélését. 2022-ben az EU Ecodesign szabályozásának⁸² keretében a legmagasabb légszennyezést okozó – és egyben a legmegfizethetőbb – tüzelőberendezéseket kivonják a piaci forgalomból. Ahhoz, hogy ez az elsősorban a legszegényebbeket sújtó intézkedés ne okozzon súlyosan káros következményeket, nagyszabású kályha- és kéménycsere programra van szükség.

Komplex integrációs programok: A dezegregációs programok kínáljanak megoldást a vidéki szegénységhez kapcsolódó energiaszegénységi problémákra, az épületek, a háztartási gépek és fűtőberendezések hatékonyságának növelése terén adósságkezelés, háztartásgazdálkodás formájában.

A különböző épületenergetikai és zöld energiaprogramok munkaerőigényét érdemes a hátrányos helyzetű térségek lakói aktivizálása révén biztosítani, foglalkoztatási és munkaerőpiaci programok segítségével.

Energiaközösségek létrehozása: Lehetővé kell tenni, hogy az alacsony jövedelmű családok is hozzáférjenek a megújuló energiaforrásokhoz. Az energiaközösségek, megfelelő szabályozási és támogatói környezet esetén környezetbarát és megfizethető, helyben előállított energiával tudják ellátni azokat a háztartásokat is, akiknek jelenleg nehézséget okoz a hagyományos energiahordozók költségeinek megfizetése. Az energiaközösségek hátrányosabb helyzetű közösségekben való elterjesztéséhez a megfelelő támogatás és szabályozás mellett a helyi szereplők (választott tisztségviselők, szociális és egészségügyi szakemberek, lakosok) aktív részvételére is szükség van.

⁸² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32015R1185>

ELOSZTÓ PROJEKT